

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

TREBALL DE FI DE GRAU

Curs 2021-2022

**Monstres creats pels homes:
Estudi sobre la traducció i la cultura dels vampirs,
homes llop i bruixes**

Laura Barroso Agulló

1527335

TUTOR

Francesc Josep Gómez Martín

Barcelona, 7, juny, 2022

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

Dades del TFG

Monstres creats pels homes: estudi sobre la traducció i la cultura dels vampirs, homes llop i bruixes

Autor/a: Laura Barroso Agulló

Tutor: Francesc Josep Gómez Martín

Centre: Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Traducció

Estudis: Traducció i interpretació

Curs acadèmic: 2021-2022

Paraules clau

Vampir, licantrop, home llop, bruixa, bruixot, traducció, folklore, mitologia, sobrenatural, femisme, homosexualitat, literatura, cinema.

Vampiro, licántropo, hombre lobo, bruja, brujo, traducción, folklore, mitología, sobrenatural, feminismo, homosexualidad, literatura, cinema.

Vampire, lycanthrope, werewolf, witch, sorcerer, translation, folklore, mythology, supernatural, feminism, homosexuality, literature, cinema.

Resum del TFG

Aquest treball s'ha centrat en l'estudi antropològic i traductològic de personatges folklòrics i ficticis. Primer s'ha realitzat un estudi sobre la influència de la ficció i la realitat sobre aquests personatges, el paper de la traducció i de la censura, i els arquetips literaris. S'ha recercat l'origen i l'evolució tant en la ficció com en la realitat, fent èmfasis en la discriminació de certs grups de persones, com les dones, el col·lectiu LGBT, les persones grans o els practicants de religions no cristianes. S'ha buscat una explicació científica i social a la creença en els vampirs, els homes llop i les bruixes i s'han estudiat els prejudicis relacionats amb aquests éssers, junt amb la influència que hi ha tingut la literatura i el cinema. Seguidament, s'han traduït entrades enciclopèdiques relacionades amb els personatges per acabar de desenvolupar la part teòrica, s'han comentat les dificultats i s'han corregit els errors dels textos originals.

Este trabajo se ha centrado en el estudio antropológico y traductológico de personajes folklóricos y ficticios. Primero se ha realizado un estudio sobre la influencia de la ficción y la realidad de estos personajes, el rol de la traducción y de la censura, y los arquetipos literarios. Se ha investigado el origen i la evolución tanto en la ficción como en la realidad, haciendo énfasis en la discriminación de ciertos grupos de personas, como las mujeres, el colectivo LGBT, la gente mayor o los practicantes de religiones no cristianas. Se ha buscado una explicación científica y social a la creencia en los vampiros, los hombres lobo y las brujas, y se han estudiado los prejuicios relacionados con estos seres, junto con la influencia que ha tenido la literatura y el cinema. Seguidamente, se han traducido entradas enciclopédicas relacionadas con los personajes para

acabar de desarrollar la parte teórica, se han comentado las dificultades y se han corregido los errores de los textos originales.

This project has focused on the anthropological and translational study of folk and fictional characters. First, a study has been carried out on the influence of fiction and reality on these characters, the role of translation and censorship, and literary archetypes. The origin and evolution have been investigated both in fiction and in real life, emphasizing the discrimination of certain groups of people, such as women, the LGBT community, the elderly, or practitioners of non-Christian religions. I looked for a scientific and social explanation for the belief in vampires, werewolves and witches, and the prejudices related to these beings have been studied, along with the influence that literature and cinema have had. Afterwards, encyclopedic entries related to the characters have been translated to finish developing the theoretical part, difficulties have been commented on and errors in the original texts have been corrected.

Avís legal

© Laura Barroso Agulló, Barcelona, 2022. Tots els drets reservats.

Cap contingut d'aquest treball pot ser objecte de reproducció, comunicació pública, difusió i/o transformació, de forma parcial o total, sense el permís o l'autorització del seu autor/de la seva autora.

Agraïments

A la meva família, per fer-me costat durant tot el procés del treball i per donar-me la motivació que necessitava.

Al meu tutor de TFG, Francesc Josep Gómez Martín, per ajudar-me a enfocar el treball i per l'interès constant.

Índex

1. Introducció	6
2. Part teòrica	7
2.1 Realitat, ficció i impacte cultural.....	7
2.1.2 La censura	8
2.1.3 El paper de la traducció	9
2.1.4 Tradició i ficció	10
2.2 Arquetips i estereotips	11
2.3. Criatures sobrenaturals: els vampirs, els homes llop i les bruixes.....	12
2.3.1 Vampirs	13
<i>Origen i evolució dels vampirs</i>	13
<i>Els vampirs en la vida real</i>	14
<i>Vampirs en la ficció</i>	16
2.3.2 Homes llop	19
<i>Origen i evolució dels homes llop</i>	19
<i>Homes llop en la vida real</i>	20
<i>Homes llop en la ficció</i>	21
2.3.3 Bruixes i bruixots	23
<i>Origen i evolució de les bruixes</i>	23
<i>Bruixes en la vida real</i>	24
<i>Bruixes en la ficció</i>	26
2.4. Comentari de la part teòrica	27
3. Part pràctica	28
3.1 Traduccions de textos sobre vampirs.....	29
3.2 Traduccions de textos sobre homes llop	35
3.3 Traduccions de textos sobre bruixes	47
4. Conclusions finals	56
5. Bibliografia	57
Diccionaris.....	57
Obres consultades	57

1. Introducció

Aquest treball es dividirà en dues parts: la primera, que serà la teòrica, i la segona, que serà la traducció de deu textos. L'objectiu principal d'aquest treball és estudiar uns éssers sobrenaturals concrets en les tradicions literàries, el seu origen i l'impacte cultural que han tingut en la nostra societat. Seguidament, es traduiran fragments de textos relacionats i es comentaran seguint la informació de la primera part. Es farà servir el català i l'anglès principalment, i en alguns casos, obres en castellà.

Per analitzar aquests éssers, es faran servir llibres i pel·lícules, de diversos gèneres i èpoques. Primer s'estudiarà què són tradicionalment, tant el seu origen real com en la literatura, i després s'investigaran obres relacionades, per comprovar si són fidels al mite o en difereixen. Si hi ha algun aspecte que es repeteix, se n'estudiarà l'origen, i s'observarà si es manté en les traduccions. Es donarà prioritat a obres que siguin més conegudes i que, per tant, tinguin versions més accessibles. També es compararà l'adaptació cinematogràfica dels llibres, encara que siguin escrits en el mateix idioma. Com que en la ficció sempre hi ha una part real, es parlarà tant de personatges ficticis com de casos reals. Un cop es tingui tota la informació possible sobre els personatges, s'escolliran uns textos per traduir, principalment de l'anglès al català. Aquests textos s'obtindran d'obres literàries originals, de traduccions i entrades enciclopèdiques.

En la primera part del treball, abans de descriure els personatges sobrenaturals, es parlarà de l'efecte de la ficció sobre la realitat i viceversa, i del paper que hi té la traducció. Seguidament, s'estudiarà com les obres originals s'han vist retallades per la traducció i la censura, tant en obres escrites com cinematogràfiques, i s'analitzaran exemples concrets de cada cas. Un cop vist això, l'objectiu serà veure els arquetips, els estereotips i els aspectes problemàtics relacionats amb la realitat i la ficció i fins a quin punt la traducció hi té un paper. Després, s'iniciarà l'estudi dels personatges escollits (vampirs, homes llop i bruixes), sobre el seu origen, d'on surten els estereotips, si és que estan basats en la realitat. Tota aquesta informació es farà servir en la part pràctica per traduir textos d'aquests personatges.

En la segona part del treball es traduiran entrades enciclopèdiques de cada criatura en anglès i a la que sigui menys completa s'hi afegirà la informació necessària, junt amb un comentari de text. S'indicaran els elements més importants per comentar, especialment

els que s'hagin estudiat anteriorment en la part teòrica, i es decidirà la millor manera de traduir-los, a la vegada que es parlarà de les dificultats generals. En el cas que aquests textos tinguin errors o siguin incomplets, es redactarà un text nou per millorar-los.

La hipòtesi general que es vol comprovar és si el context de les obres afecta els estereotips dels personatges, tant si són originals o traduccions. És a dir, si la mentalitat de l'època té un paper al moment de crear els personatges i si els basen en la realitat. Si el resultat de la hipòtesi és que el context no afecta els personatges, s'estudiarà la cultura sobrenatural a Europa per observar si sempre s'ha mantingut igual al llarg dels anys.

2. Part teòrica

2.1 Realitat, ficció i impacte cultural

En aquest apartat es parlarà de la mitologia i les tradicions llegendàries i de l'impacte cultural que han tingut, i també de com el context i la cultura afecta els mites. Servirà com a base per als següents apartats.

Un exemple de com la ficció pot tenir un gran impacte és el cas de les bruixes de Vallgorguina.¹ Es deia que el bosc de Vallgorguina era un lloc perillós perquè hi havia bruixes. Els pares ho explicaven als seus fills perquè no hi anessin, i com a resultat, aquests acabaven tenint por de les bruixes i no s'hi acostaven. Encara que, realment, les "bruixes" com a éssers màgics malignes no existissin, perquè eren resultat de les llegendes de tradició oral, per als pares era més fàcil dir això a la mainada en comptes de dir que no es podien acostar al bosc sense cap explicació, perquè si no desobeïrien. D'aquesta manera, els nens no s'allunyaven de casa i no es feien mal jugant pel bosc. Com a conseqüència, un mite fictici acabava tenint un impacte en la realitat.

Hi ha casos més importants, com la lectura del llibre *War of Worlds* a la ràdio, que va causar pànic a tot un país perquè els oients pensaven que la retransmissió era real.² Un exemple que s'explicarà més endavant és la creença en els vampirs com a morts ressuscitats en comptes de monstres quiròpters. En alguns països europeus, es pensava que els

¹ SALA, Carles, «Vallgorguina, el bosc de les bruixes», *Locarranquer*, 22-11-2009.

² JACOBO, Julia, «It's been 80 years since Orson Welles' 'War of the Worlds' radio broadcast terrified the nation», *ABC News*.

vampirs eren reals, perquè quan enterraven algú, amb el temps el cadàver tenia una recessió de les genives. Això, feia creure que les dents havien crescut i, per tant, que la persona havia estat víctima del vampir, cosa que és fictícia. Per evitar que passés, es va popularitzar la decapitació i l'exhumació dels cadàvers, i en alguns casos, clavar una estaca. El que no saben és que aquell fenomen consistia en el procés natural de la descomposició, que és real. En l'apartat 2.3 s'explicarà en concret com l'origen de cada ésser sobrenatural té una explicació real i com amb el pas del temps ha modificat el folklore.

2.1.2 La censura

Un cop s'ha comprovat que la realitat té cert impacte en la ficció, es pot aprofundir en el tema i veure l'impacte que té la censura d'obres. Cal recordar que les normes de censura són dictades pel govern o altres institucions amb poder i les creen segons la seva ideologia; per tant, la traducció d'una obra també es veu limitada pel context històric. Per exemple, durant la dictadura franquista, a part que moltes obres van ser censurades completament, algunes es van publicar amb alguns canvis. En la pel·lícula *Casablanca*, el personatge de Rick en la versió original en anglès ha lluitat a favor dels republicans, però en el doblatge en castellà lluita a favor dels feixistes, ja que Franco no permetia propaganda antifeixista.³ Els traductors del moment tenien els coneixements suficients de l'idioma per traduir la pel·lícula sencera i saben que el personatge no era feixista, però el context va limitar la seva traducció i, per tant, la realitat va afectar la ficció. Durant aquesta època hi va haver moltes pel·lícules censurades de maneres semblants i, en conseqüència, els espanyols interpretaven que la resta del món estava a favor del feixisme, així que la ficció afectava la realitat.

Si la censura tenia tant de poder en casos així, es pot afirmar que va tenir un impacte semblant sobre les obres de temàtica sobrenatural. Per exemple, en la pel·lícula *Dracula's Daughter* (1936) el guió va haver de ser reescrit quatre cops perquè els productors no acceptaven l'erotisme lèsbic per més dissimulat que fos i havien de seguir les normes de censura del codi Hays.⁴ Eren unes regles que restringien o prohibien la manera

³ «Casablanca y la censura de Franco», *20 minutos*, 17-6-2020.

⁴ S.CAROLINE, «Dracula's Daughter», *Garbo Laughs*, Wordpress, 11-6-2012.

en què les obres mostraven addiccions, sexualitat, crims o fins i tot que tractessin temes delicats com la religió. En casos extrems, les obres no podien ser publicades o es retiraven de la venda poc després de la publicació.

Encara que en un país la censura no sigui molt estricta, inconscientment s'obliga els artistes a crear obres que siguin "correctes" i no puguin ser censurades. És el cas de la pel·lícula espanyola *El Bosque del Lobo* (1970): durant el rodatge el director va haver de reduir al màxim la violència explícita i evitar la crítica a l'Església, i el resultat va ser molt diferent de l'obra escrita en què s'havien basat, titulada *El bosque de los Ancines* (1947).

2.1.3 El paper de la traducció

Quan parlem d'obres que tenen segles d'antiguitat, les diferències entre l'original i les traduccions més modernes acostumen a augmentar per moltes causes diferents: el context temporal és més llunyà, la societat ha evolucionat (que no significa millorar), i la manera de traduir ha variat. Un exemple que m'agradaria comentar és la traducció del 2017 de *l'Odissea* d'Emily Wilson, que es considera una de les primeres dones a traduir aquesta obra tan antiga. En altres traduccions de la mateixa obra, feien referència a certes persones com a δμωῆσίν (XII, 35),⁵ que es pot traduir com a serventes, prostitutes o criatures, però ella ha preferit utilitzar el terme 'esclaves'⁶ per recalcar que no eren dones lliures que treballessin voluntàriament, sinó tot el contrari. L'arrel de la paraula significa "dominar", així que depenent de la ideologia i el context, cada autor ho ha traduït com ha vist apropiat. En algunes traduccions de fa dècades, fetes per homes, es decantaven més per deshumanitzar o sexualitzar els personatges a causa de la mentalitat de la societat. En canvi, en aquesta traducció feta recentment per una dona des d'un punt de vista feminista, i en una època molt més conscienciada sobre l'esclavitud i la llibertat de la dona, ha decidit posar l'èmfasi en la condició d'aquestes dones. És a dir, es pot dir que el context real canvia com veiem aquesta ficció.⁷

⁵ La versió original en grec es pot trobar al llibre 22, línia 35.

⁶ MASON, Wyatt, «The First Woman to Translate the 'Odyssey' Into English», *The New York Times Magazine*.

⁷ NORTH, Anna, «Historically, men translated the Odyssey. Here's what happened when a woman took the job», *Vox*, 20-11-2017.

Això i tot, no es pot dir que una traducció és millor que una altra només perquè és més recent o s'adapta al context modern. Quan es tradueix, és fàcil jutjar el text original basant-se en les morals i la ideologia del segle en el qual s'està traduint. És a dir, en el moment de traduir, s'ha de decidir si es "modernitzarà". És per això que podem tenir en compte la traducció d'Emily Wilson, perquè en la majoria de traduccions anteriors no s'havien tractat els conflictes de les paraules mencionades de la manera que ho ha fet ella justament perquè ho ha escrit basant-se en les morals modernes, mentre que els altres traductors ho han traduït seguint les seves morals. Cal dir que les morals i la ideologia de cada persona no és millor ni pitjor, i aquestes varien molt en cada regió, així que no hi ha un criteri correcte.

Així doncs, si en tots aquests casos la realitat ha tingut un impacte en la ficció i viceversa, es pot afirmar que també passa en el món de les criatures sobrenaturals.

2.1.4 Tradició i ficció

En aquest treball es parlarà sovint de ficció i de folklore, així que és necessari entendre bé els termes abans de començar.

El folklore és el conjunt de tradicions i llegendes populars.⁸ La transmissió de les històries és oral i acostumen a tenir una part basada en la realitat o una lliçó moral. En canvi, la ficció no depèn de la transmissió oral i és més recent, de fet, les primeres obres fictícies van ser escrites fa més de deu segles, encara que hi ha debat sobre quin va ser la primera de totes. La ficció la crea una única persona o un grup reduït i s'enfoca més a crear una història, i no a transmetre-la durant generacions.

Aleshores, es pot dir que el folklore és un tipus de ficció, però que té molts més anys, està arrelat a una cultura, i el seu origen i evolució depèn d'un gran nombre de persones, mentre que la ficció és més independent. Això no vol dir que una sigui més important que l'altra; les dues han tingut i tenen un gran impacte a la nostra societat. Ara bé, el problema es troba a l'hora de delimitar fins a quin punt són folklore o ficció les criatures de les quals es parlarà a continuació. D'una banda, es pot dir que les empuses, dimonis que s'alimentaven de sang humana i que van servir d'inspiració per la creació de

⁸ Vegeu GDLC, s.v. *folklore*.

vampirs “moderns”, formen part del folklore de l’antiga Grècia. No hi ha un autor concret que decidís crear-les, sinó que van sorgir amb la transmissió oral d’històries, amb variacions de mites entre pobles. D’altra banda, el conte de la Caputxeta Vermella i el llop es podria considerar ficció, però també part del nostre folklore. Si busquem l’origen de la història, el primer que trobarem és el conte dels germans Grimm (1812) o el de Charles Perrault (1697). Podríem considerar que ells van crear el personatge de la caputxeta com a història individual i que en són els autors, encara que ells només van crear la versió que coneixem, on el dolent és un llop i la protagonista té una caputxa vermella. Ara bé, anteriorment a la publicació d’aquestes obres, a Europa ja existien versions similars, que és el que considerarem folklore. Al segle XIV a Itàlia ja existia *La finta nonna* (La falsa àvia), que és molt semblant i hi ha versions encara més antigues, el segle XII a Alemanya hi havia una versió on el llop era un home llop i feia referència als judicis de bruixes.⁹ Si es busquen versions anteriors, ho podem relacionar amb algunes històries grecoromanes com va fer Graham Anderson a *Fairytale in the Ancient World* (2000)¹⁰, on el llop era un esperit vestit amb pell de llop i violava a la nena, o on se salvava a un nen de la panxa d’una làmia.

No es pot trobar l’autor concret de la caputxeta vermella perquè el missatge de la història és tan universal, que cada poble pot haver creat la seva pròpia versió. Aleshores, com que és difícil delimitar què és ficció i què forma part del folklore, en aquest treball el folklore serà la idea general de la criatura sobrenatural, mentre que la ficció només s’utilitzarà per fer referència a una obra en concret.

2.2 Arquetips i estereotips

En aquest apartat s’indicarà l’origen dels arquetips i els estereotips literaris. La cultura i el context crea aquests estereotips, que sovint són d’una ideologia concreta. En aquest apartat no estudiarem específicament els éssers sobrenaturals, sinó que és per tenir una base per al que s’explicarà més endavant.

Primer de tot, cal diferenciar els arquetips i els estereotips. Els arquetips ajuden al lector a reconèixer fàcilment el personatge sense intuir tota la seva història i personalitat;

⁹ CATHERINE Orenstein, *Little Red Riding Hood Uncloaked: Sex, Morality and the Evolution of a Fairy Tale*.

¹⁰ ANDERSON, Graham, *Fairytale in the Ancient World*.

hi ha espai perquè l'autor ens pugui sorprendre. Personatges com Gandalf, Obi-Wan Kenobi, Merlí, Quiró¹¹ o Dumbledore formen part de l'arquetip del vell savi que guia al protagonista, encara que tenen personalitats completament diferents. És a dir, des d'un principi podem intuir el rol que tenen a la història, però són previsibles com personatges estereotipats. Els mateixos arquetips es poden trobar en cultures diferents, són patrons que es repeteixen en el pas del temps. En canvi, els estereotips acostumen a ser negatius i massa previsibles; redueixen un personatge a una o poques idees, sense desenvoluparlo gaire, però és útil perquè el públic pugui entendre ràpidament el seu rol —al cost de perpetuar prejudicis.¹² Un altre estereotip fàcil de reconèixer a les pel·lícules és el dels personatges jueus com a àvars, que ha influït a la idea dels vampirs com a nobles rics a causa de l'antisemitisme de Bram Stoker a l'obra de *Dràcula*.¹³ Anteriorment a la seva obra els vampirs no eren avariciosos, encara que alguns vivien en castells abandonats, però després de la publicació els casos van augmentar. Així doncs, es pot veure com els prejudicis d'una sola persona es poden transmetre a una obra, i aquesta, influir a una cultura sencera amb el pas del temps; raó suficient per analitzar críticament el que llegim.

2.3. Criatures sobrenaturals: els vampirs, els homes llop i les bruixes

Abans de començar, cal mencionar que generalment, no hi ha un únic origen dels mites. Com que les tradicions es transmeten oralment de generació en generació, és difícil trobar l'autor original. Fins i tot amb les obres literàries, sempre hi ha el dubte si el llibre més antic que parla d'una criatura sobrenatural és realment el primer, perquè és possible que els escrits anteriors s'hagin perdut per diverses causes i no se'n conservin còpies. A més, com que les cultures es barregen contínuament, els mites també canvien i, per tant, no es pot concretar el lloc exacte de la creació. En els següents apartats es podrà observar com hi ha diverses versions de cada criatura sobrenatural, cosa que significa cada obra té éssers molt diversos entre si.

¹¹ Quiró era un centaure immortal i no envellia com els humans, encara que se'l pot considerar un vell savi perquè va entrenar i guiar un munt d'herois, com Aquil·les o Hèracles.

¹²Vegeu OLD, s.v. *stereotype*.

¹³ BERLASKY, Noah, «Bloodsuckers: Vampires, Antisemitism And Nosferatu At 100», *The Quietus*, 4-3-2022.

2.3.1 *Vampirs*

«Nevertheless, life and death are mysterious states, and we know little of the resources of either».

Joseph Sheridan Le Fanu

Origen i evolució dels vampirs

Abans de les primeres obres vampíriques escrites, ja existia un gran temor cap a aquestes criatures nocturnes. Es podria considerar que un dels orígens es data a l'edat mitjana, durant la qual la ciència no tenia tants coneixements com ara i l'Església tenia més poder que en l'actualitat. És a dir, era més fàcil que sorgissin rumors sobrenaturals a causa del desconeixement i la imposició de creences.

Per començar, es desconeixia com funcionava exactament la descomposició humana; per tant, veure el cadàver d'un familiar que al cap d'un temps li han crescut les ungles, els cabells i les dents, i a més cobert de sang, era terrorífic. Tot això té una explicació fisiològica: amb el fred, la sang d'un cadàver pot fluir durant uns quants dies,¹⁴ i amb la deshidratació, la pell es retracta i sembla que algunes parts, com les ungles, siguin més llargues. A més, si s'enterra un cadàver en un ambient fred i humit, es conserva millor. Aquest desconeixement feia molt tenebrós un acte natural, però el principal problema és que es va estendre per tot Europa. El poble tenia por que els morts fossin vius, i per això es va normalitzar l'exhumació dels cossos, decapitar-los, desmembrar-los o, fins i tot, clavar-los una estaca al cor.¹⁵ Aquest fenomen va fomentar la histèria col·lectiva fins al punt que desenterrar els cossos era una feina diària. Ara bé, no només es tenia por dels que ja eren morts, sinó també dels vius. Els que patien certes malalties eren acusats de ser vampirs, simplement per desconeixement. Si paties qualsevol de les següents malalties, era suficient per posar fi a la teva vida: anèmia, pal·lidesa, aversió a la llum, horaris

¹⁴ Aquest fenomen s'anomena 'hemorràgia post mortem'. Poc després de la mort, el cos presenta livor mortis o lividesa, i la sang s'acumula en certes parts a causa de la gravetat i la pressió de la musculatura, que encara no s'ha relaxat. Si hi ha alguna artèria malmesa, per la diferència de la pressió del cos i l'exterior, el cos expulsarà la sang acumulada per aquesta artèria.

¹⁵ ONION, Amanda; Sullivan, Missy, «Vampire History», *History*. 28-10-2021.

nocturns, pèrdua de pes... Fins i tot, tenir molta força o ser atractiu, era raó suficient.¹⁶ La possibilitat d'acusar a gairebé qualsevol persona serà un tema que es repetirà al llarg del treball, especialment amb la bruixeria.

La característica més important dels vampirs és l'interès per la sang, especialment humana. L'obsessió per beure sang té un nom en l'àmbit mèdic: vampirisme clínic, independentment si és sota la creença de ser un vampir o no.¹⁷ Aleshores, fa segles tenir aquesta condició era suficient per acusar algú de vampirisme.

Pel que fa als estereotips dels vampirs, cal desmentir el seu origen romanès. Com s'ha dit anteriorment, no es pot localitzar un origen únic i, a més, la història dels vampirs va tenir lloc a tot Europa, no només a Romania. Al folklore romanès no hi ha vampirs, però té un equivalent: els *strigoi*.¹⁸ Són unes criatures o bruixes que s'alimenten de sang i poden tornar-se invisibles o convertir-se en diversos animals, com el llop. Més endavant es parlarà de la relació que tenen amb Dràcula.

Els vampirs en la vida real

Com s'ha mencionat en apartats anteriors, la ficció està basada en major o menor part en la realitat. Això vol dir que tots els vampirs ficticis segurament es basaven en la por a les criatures nocturnes i el desconeixement sobre algunes malalties i la descomposició dels cadàvers. Ara bé, la creença en aquestes criatures no era pas cap ximpleria, doncs va afectar persones amb nom i cognom, perquè va arribar a ser molt més que uns simples rumors. Per explicar aquest fenomen, s'explicarà l'exemple recent de vampirisme d'Enriqueta Martí i Ripoll, també anomenada La vampira de Barcelona, la vampira del Raval o la vampira del Carrer de Ponent.

L'Enriqueta era una dona de classe baixa que vivia al Raval. En els rumors de l'època i fins i tot en articles recents¹⁹ se la retrata com a una dona cruel i sanguinària que segrestava nens, els prostituïa, els assassinava i feia pocions màgiques amb les restes dels seus cossos. Quan la van investigar, van trobar un munt d'ossos humans a casa seva, rastres de sang i pocions màgiques. Tot això s'ha desmentit²⁰ i l'únic delictes que s'ha

¹⁶ BUNSON, Matthews, *The vampire encyclopedia*.

¹⁷ GUBBL, K, et al. «Clinical Vampirism: a review and illustrative case report», *African Journals Online*.

¹⁸ GUILLEY, Rosemary Ellen, *The encyclopedia of vampires, werewolves, and other monsters*.

¹⁹ «La vampira del carrer Ponent», *El País*.

²⁰ ROMERO, Miguel Ángel, «La historia real detrás de La vampira de Barcelona», *El País*, 4-12-2020.

demonstrat és el segrest d'una nena, Teresina Guitart, després que el seu fill de deu mesos hagués mort per desnutrició. La sang que tenia a casa era la seva, ja que tenia un càncer d'úter que li causava hemorràgies; els suposats ossos de nenes eren de gallines i porc per cuina i els humans eren d'adults que feia anys que havien estat enterrats, i l'Enriqueta els feia servir d'amulets. Com que ella era remeiera, sí que feia pocions i pomades per curar malalties, però aquestes no tenien cap component d'origen humà. Aquesta veritat mai no es va descobrir fins ara perquè el cas va finalitzar abans del que es preveia: l'Enriqueta va morir a la presó abans del judici, per culpa del càncer d'úter o per les companyes de presó, i la investigació del cas no va ser rigorosa. Es va aprofitar el seu cas per tapar-ne d'altres, principalment de prostitució infantil; tothom tenia constància de l'abundància nens i nenes que es prostituïen al Raval i de la burgesia que hi freqüentava, però no se'n parlava. L'escàndol inicial de la desaparició de nens amb la barreja de fantasia i rumors va crear la imatge sanguinària de l'Enriqueta que es va convertir en una llegenda, i d'aquesta manera s'amaga el fet real de la prostitució i les males condicions de vida del Raval. D'aquí han sorgit diversos articles, pel·lícules i documentals que l'han popularitzat, però també han causat que la veritat hagi quedat oculta.

En el llibre de Jordi Coromines s'explica clarament el cas: «Va segrestar Tereseta. Potser per buscar-li una companyia a Angeleta, l'altra nena que ella cuidava, al pis que compartia amb l'avi. Però la seva no era una ment analítica ni criminal. Avui hagués rebut atenció psiquiàtrica.»²¹ Amb tota aquesta informació, és evident que no és el cas d'un vampir com Dràcula, però és interessant l'ús que es dona al terme “vampir” per fer que la història sigui més terrorífica.

Un altre exemple de vampirisme més popular és el de Vlad III, conegut com a Vlad Țepeș o Vlad l'Empalador, que va inspirar a Bram Stoker a crear la figura del Comte Dràcula. Vlad III va ser príncep de Valàquia²² el segle XV i va liderar nombroses batalles. Va viure durant una època sense pau, amb invasions dels otomans i guerres contra els saxons de Transsilvània, i de seguida es van estendre rumors sobre la seva crueltat. Després de guanyar guerres o saquejar pobles, ordenava que s'empalessin els enemics. Encara que tenia una fama de sàdic i bàrbar, també defensava els dèbils i els justos. Ara bé, Bram Stoker no va estudiar en profunditat el personatge i el va retratar de manera que no té res

²¹ COROMINAS I JULIÁN, Jordi, *Barcelona 1912: el caso Enriqueta Martí*.

²² Era un principat situat al sud de l'actual Romania. Va existir des del 1330 fins que el 1859 es va unificar amb Moldàvia i més endavant va esdevenir Romania.

a veure amb Vlad III, fins al punt que els mateixos romanesos rebutgen l'obra perquè difama a qui salvar Romania dels Turcs.²³

L'últim exemple de vampirisme que s'explicarà és el de Elisabet Bathory, una aristòcrata hongaresa famosa per la seva obsessió per mantenir-se jove. La llegenda diu que es banyava amb sang de verges per rejuvenir-se, i com que necessitava grans quantitats de sang, manava que assassinessin i degollessin a servents i habitants del regne. Es desconeix el nombre real de víctimes, però, doncs algunes fonts afirmen que van ser cinquanta i altres afirmen que van ser més de sis-cents. Abundaven els testimonis que parlaven sobre com torturava les víctimes sense pietat, mutilant-les i degollant-les, per després recollir la sang pels banys; encara que no hi ha cap document que ho demostrï. El que sí es pot afirmar és que el seu interès per la sang ha tingut un paper important en l'idea del vampirisme.

Ara bé, gràcies a la popularitat de les obres i traduccions sobre vampirs, actualment podem trobar comunitats que practiquen el vampirisme activament i de manera positiva i s'allunyen dels prejudicis que tenen.²⁴ Això també demostra que la ficció i les creences en éssers sobrenaturals poden afectar la realitat, fins el punt que s'han creat pràctiques BDSM per recrear fantasies, o fins i tot que nens petits es disfressin d'aquestes criatures que van causar histèria i terror a tot Europa fa segles.

Vampirs en la ficció

Per explicar què són els vampirs, primer cal diferenciar-los en tres fases. Cal aclarir que tractarem primer dels vampirs "clàssics" d'Europa, però la majoria de cultures tenen un monstre equivalent. Abans de tot, es pot considerar que la primera fase de les obres vampíriques representaven aquests éssers com a monstres salvatges, incapaços de raonar i incivilitzats. Tot això va canviar l'any 1897 es va iniciar la segona fase de la representació del vampir gràcies a l'obra de Bram Stoker. Continua sent un monstre terrorífic, però ja no és cadàver reanimat que busquen acabar amb la humanitat. A partir d'aquest moment, els vampirs són éssers més intel·ligents i civils. Tenen una malaltia desconeguda que els

²³ WILLIAMS, Carol, «Dracula Is No Villain in Romania Many are distressed to learn that their national hero, Vlad the Impaler, has been turned into a bloodsucking movie monster in the West», *Los Angeles Times*, 25-10-1994.

²⁴ CARRÉ, et al. «Practice and Function of BDSM among Sexual Vampires: A Qualitative Exploration», *Journal of Positive Sexuality*.

dona característiques per atraure les víctimes: una mirada penetrant, ullals afilats i pell pàl·lida. Cal tenir en compte que acostumaven a tenir una genètica que atreia la gent independentment de si realment eren atractius o no per remarcar la seva sexualitat, però seguien les característiques principals dels vampirs antics. Són elegants i educats, seguint l'arquetip del "gentleman", rics però aïllats de la societat, i amb una sexualitat fora de la norma.²⁵ Poden mantenir converses formals sobre temes moderns sense cap problema; de fet, busquen la interacció amb els humans més enllà d'alimentar-se'n. En la mateixa obra de *Dràcula*, hi ha un interès eròtic del vampir cap al protagonista Jonathan Harker, i a partir d'aquí es comença a associar el vampirisme amb una sexualitat poc normativa que l'Església rebutjava. Tot i això, l'obra de Bram Stoker no és la que ho inicia, sinó la que ho popularitza. En la novel·la *Carmilla* de Sheridan Le Fanu (1872), la vampira antagonista ja mostra sentiments homosexuals cap a la víctima, o molt abans de *Carmilla*, William Polidori va escriure *El Vampir* (1819) un petit relat on apareixia aquest arquetip de vampir noble, però l'obra de Bram Stoker va tenir més impacte. Cal dir que Polidori va inspirar-se en el relat curt de Lord Byron, juntament amb la cultura popular del mite.

Així doncs, l'obra de Bram Stoker no és l'origen literari dels vampirs. A més, hi ha possibilitats d'obres anteriors que s'hagin perdut, però també n'hi ha d'altres amb menys impacte que es daten de molt abans. Els vampirs es van introduir en el romanticisme alemany amb *Lenore* de Gottfried August Bürger (1773) *La núvia de Corint* de Goethe (1797). No només apareixien en format de prosa, sinó que també es trobaven en el món de la poesia, com a *The Vampyre* de John Stagg (1810).²⁶ La tradició es va estendre per tot Europa, incloent-hi Catalunya. El 1903 apareix l'obra de *La xucladora* de Joaquim Ruyra, que encara que no és una vampira del tot, es pot incloure en el gènere, i uns quants anys després, Joan Perucho escriu *Les històries naturals* (1960). En conclusió, és difícil dir quin és l'origen exacte dels vampirs en la literatura.

Es podria considerar que el 1980 hi ha un canvi de la visió dels vampirs i s'inicia una nova fase, durant la crisi mundial de la sida. Com que els vampirs del moment no seguien els estereotips d'home masculí heterosexual, i en moltes obres es buscava la cura d'aquesta "malaltia", de seguida es va relacionar la sida amb el vampirisme. A més, en la

²⁵ Mantienien relacions fora del matrimoni i amb persones del mateix gènere. Els principals exemples són *Carmilla*, encara que és una dona, forma part d'una família rica i noble; Lord Ruthven, *El Vampir*, que mostra molt d'interès en el seu acompanyant home i explora les relacions homosexuals com a horror prohibit socialment, i a més, està basat en Lord Byron, que tenia interès pels homes obertament.

²⁶ POLIDORI, William John, *El Vampir*.

primera fase d'obres vampíriques la relació de la criatura amb la sexualitat fora de la norma ja existia, però aquí va augmentar.²⁷ Rarament es mencionava la sida en concret, sinó que s'hi feia al·lusió a través de l'ús de drogues intravenoses, contagis per transfusions de sang i una sexualitat oberta. En alguns casos es podria interpretar que el vampir és un humà amb una altra malaltia, però la més clara és la sida.²⁸ El que és segur, és que es continua veient els vampirs com els que són rebutjats, sigui per ser estrangers, homosexuals, transgènere, pobres, delinqüents, malalts, drogoaddictes, persones amb malformacions... Aquesta discriminació no només es troba en llibres antics, sinó que també en obres modernes.

Una obra que és important recalcar és *Entrevista amb el Vampir*, d'Anne Rice, que va ser el principal inici de les dones en la literatura vampírica²⁹ i més endavant se'n van apoderar i van fer arribar aquestes criatures nocturnes al públic juvenil femení amb *Crepuscle* de Stephenie Meyers. Anteriorment, la literatura estava força dominada pels homes, i els vampirs no n'eren pas una excepció.

Una altra obra rellevant és *Deixa'm entrar* de John Ajvide Lindqvist (2004), on es presenta a una nena vampira que no és "l'altre" que posa en perill a la societat com s'havia vist en obres anteriors, sinó que forma part dels marginats i té un to empàtic. Tenint en compte que els vampirs eren considerats els que portaven malalties, volien destruir la societat, representar-los com a víctimes és un punt de vista refrescant per als lectors.

Aquest seria l'origen del vampir "clàssic", però si es busca en altres cultures i segles anteriors, es troben altres criatures que es consideren vampíriques. En l'epopeia de Gilgamesh ja es mencionava la por a monstres nocturns que devoraven homes, per exemple, i a la Xina n'hi havia d'altres que eren cadàvers que tornaven a la vida.³⁰

A continuació es parlarà d'unes quantes obres sobre vampirs on es poden observar característiques que s'han explicat. En una de les primeres obres vampíriques, *Carmilla* (1872), la vampira representa la sexualitat femenina i el lesbianisme, però això es veu

²⁷ RHODES, Jesse, «The Whole Gory Story: Vampires», *Film Smithsonian Magazine*, 29-10-2008.

²⁸ REARDON, Amelia, «How depictions of vampires have betrayed our worst anxieties about sex, death, and disease», *Documentjournal*, 20-6-2019.

²⁹ «Anne Rice: Game-changing author of supernatural fiction who inspired a hit film», *Irish Time*, 4-12-2021.

³⁰ GUILLEY, Rosemary Ellen, *The encyclopedia of vampires, werewolves, and other monsters*.

com una malaltia que s'ha de curar. A *Les històries naturals* (1960), el vampir és immortal i un enemic polític, però no vol ser vampir, perquè diu que algú li va conjurar una maledicció. En els contes infantils s'acostuma a reduir els aspectes de terror, com a *Blanca Vampiruchi* (1989), on els vampirs no s'alimenten de sang i simplement són humans nocturns amb ullals afilats. A *Ullals* (2020), s'allunya de la rivalitat dels vampirs i els homes llop i es mostra una relació romàntica entre una vampira i un home llop i també com els estereotips no sempre són negatius si s'usen amb cura.

Gràcies a tots els exemples de les diverses obres, es pot afirmar que un vampir és una criatura nocturna que s'alimenta de sang. La resta d'estereotips que associem amb els vampirs varien molt segons les obres.

2.3.2 Homes llop

«Parecemos hombres. Caminamos y hablamos como los hombres, en presencia vuestra. Actuamos como hombres. Pero no somos hombres, creed eso también. Somos el mal atávico».

Bill Pronzini

Origen i evolució dels homes llop

Breument, els homes llop són humans que s'han convertit en llops. Tal com els vampirs, són difícils de definir per poder incloure'ls a tots: alguns es converteixen en animals a causa d'una maledicció d'una bruixa, altres per una mossegada, o fins i tot per genètica. També n'hi ha alguns que s'alimenten d'humans, altres només de bestiar. Així que l'explicació més fàcil és que són humans que han patit un canvi. Com que les obres amb aquests éssers són menys comunes que les vampíriques, tractaré per igual les històries on l'home llop té una forma animal completa, mig humana permanent, o que canvia segons les fases lunars, encara que aquestes diferències siguin importants.. No s'inclouran transformacions d'humans a altres animals que no siguin llops.

Com tot ésser sobrenatural, hi ha una explicació científica. La primera idea per justificar l'aparença més canina d'algunes persones acusades de llicantropia és la

hipertricosi,³¹ també coneguda com a síndrome de l'home llop, que causa el creixement de pèl per tot el cos. Pel que fa al comportament, es pot justificar amb la licantropia clínica,³² un trastorn al·lucinatori on la persona té delusions de convertir-se en un llop.

Pel que fa a la terminologia, en anglès també és literalment 'home llop' i té origen a l'anglès antic *werwulf*,³³ encara que també utilitza *lycanthrope*,³⁴ seguint l'arrel grega de *λύκος*, 'llop' i *άνθρωπος*, 'humà'. Sovint tant en anglès com en català s'interpreten els dos termes com a sinònims, encara que els licantrops són diferents dels homes llop. Principalment, seguint el folklore anglès, l'home llop només es pot transformar durant la lluna plena, mentre que seguint el folklore grec el licantrop ho pot fer en qualsevol moment. Com que aquesta distinció no s'acostuma a mantenir en obres o articles, en aquest treball licantrop serà intercanviable amb home llop.

Homes llop en la vida real

En l'apartat anterior s'ha vist com els vampirs representen els enemics de la societat, des dels homosexuals, als no cristians o malalts. Seguidament, s'observarà com això es repeteix d'una manera semblant amb els licantrops.

Durant la història de la caça de bruixes, també es van perseguir els homes llop. Com que es creia que l'habilitat de transformar-se en un animal era una maledicció o un encanteri, era inevitable que es formés una connexió entre els licantrops i les bruixes. És l'exemple de Gilles Garnier, acusat de bruixeria i licantropia el 1574, del qual se'n parlarà a la part pràctica i on es veu com la licantropia era raó suficient per ser jutjat. Principalment, era odiat pel poble per ser vell, lleig i poc sociable.

A Espanya també hi va haver casos reals i es parlarà del que va inspirar la pel·lícula *El bosque del lobo* (1970): Manuel Blanco Romasanta. Va ser un venedor ambulat que va néixer a Ourense el 1809 i es va fer famós per vendre unguents de suposat greix humà. Tenia una vida nòmada fins que es va establir al poble de Rebordechao, on es va guanyar la confiança dels habitants i va iniciar els assassinats. Quan el van detenir, va

³¹ ASZ SIGALL, Daniel et al, «Hipertricosis: sus causas, formas clínicas y manejo», *Medigraphic*.

³² DÍAZ-ROSALES, Juan de Dios et al, «Mitos y ciencia: Licantropía clínica y hombres Lobo», *Medigraphic*.

³³Vegeu CD, s.v. *werewolf*; vegeu OLD, s.v. *werewolf*.

³⁴Vegeu CD, s.v. *lycanthrope*.

confessar que era víctima d'una maledicció que el transformava en llop, i per això havia matat a nou nens i dones. Finalment, el van condemnar al garrot vil.

Homes llop en la ficció

La primera història sobre un home llop es considera que és el mite de Licàon, qui va ser castigat per Zeus per oferir-li per sopar la carn d'un fill seu, o un esclau depenent de la versió. De fet, l'origen del terme 'licantrop' hi està relacionat. Licàon serà una de les traduccions de la part pràctica i s'explicarà el seu mite en detall.

D'una banda, els vampirs no són els únics que representen minories i persones rebutjades, sinó que la majoria de criatures i monstres les tendeixen a representar. Per aportar evidència d'això, esmentaré alguns homes llops famosos de la literatura i cinematografia juntament amb la "condició" que tenen. Evidentment, aquests casos no apareixen en totes les obres, però és tan recurrent que fa pensar. En alguns casos és més subtil, però en la majoria es veu clarament. Curiosament, es sexualitzen molt menys que els vampirs, no es representen com atractius, encara que cometen delictes sexuals igualment. També és possible que això es degui que es relacionen més amb els instints primaris dels animals i s'allunyen més de la humanitat. En altres casos, representen ideologies opressores, com a *Un home llop americà a París*, on els homes llop enemics són supremacistes que volen convertir a tothom, i els homes llop bons busquen una cura.

Tanmateix, encara que els homes llops i els vampir siguin enemics dels humans, en la ficció també se'ls considera rivals. Això és un fet curiós, perquè abans de les obres de Bram Stoker, aquests éssers mai no havien estat connectats a cap llegenda. La única excepció és de la criatura grega Vrikólakas, un home llop que es podia convertir en vampir després de morir. L'origen d'aquesta connexió es pot trobar en l'obra de *Dràcula*, on el mateix vampir es pot transformar en un llop, o en *El convidat de Dràcula*, on apareix un home llop d'ulls flamejants. La següent obra en relacionar els vampirs amb els homes llops va ser una telenovel·la americana anomenada *Dark Shadows*, i abans del 2000 n'hi va haver unes quantes més, però el gènere d'homes llop contra vampirs no es va popularitzar fins l'aparició de la saga d'*Underworld* (2003). Va tenir un gran èxit arreu del món i la trama principal es la guerra entre aquestes dues criatures. Dos anys després Stephenie Meyers publica el llibre *Twilight*, on es perpetua la rivalitat dels vampirs i homes llops i

emfatitza en l'odi mutu. És fàcil trobar altres llibres i pel·lícules on aquestes criatures nocturnes s'odiïn, encara que no tingui cap justificació. Clarament, es pot veure com una obra fictícia pot modernitzar la imatge que tenim d'alguns personatges sobrenaturals i ens allunya del folklore.

Dins de la mitologia espanyola, cal remarcar l'existència del *lobo hechizado*.³⁵ A diferència dels homes llops, aquests eren víctimes d'una maledicció que només els donava unes poques característiques dels llops, en comptes de transformar-los completament, i també vivien tranquil·lament amb els humans. Els habitants coneixien la seva condició, però no el perseguïen; de fet, li permetien alimentar-se del bestiar de tant en tant. Es considerava que Manuel Blanco Romasanta n'era un.

Es pot debatre si la licantropia és una maledicció o una malaltia. En el folklore, sempre era una maledicció que patien a mans d'un déu o bruixot per ser castigats. Més endavant, durant la Renaixença, es va començar a creure més en la ciència i menys en les tradicions, així que es va buscar una resposta científica a l'existència dels homes llop.³⁶ És possible que la pel·lícula *Wolfman* (1941) causés el canvi de maledicció a malaltia del mite clàssic. L'home llop de l'obra transmet la licantropia a través d'una mossegada. Encara que es va basar en la ràbia, una malaltia que poden portar els llops, aquesta idea es va popularitzar i va eliminar la relació de la licantropia i la bruixeria. La transmissió al principi va ser només a través d'una mossegada, fins a qualsevol manera de transmetre una malaltia: genètica, sang, saliva.

A continuació es mencionaran uns quants exemples d'homes llop ficticis famosos que tenen connotacions negatives. De per si el que s'esmentarà no és negatiu, sinó que més aviat la societat en té por.³⁷ Les referències a aquestes característiques en alguns casos són discretes, però això no es poden descartar les males intencions. Com s'ha mencionat abans, el primer home llop de la mitologia és caníbal; a *Crepuscle* i *Wolfen* són amerindis, a *Un home llop a Londres* (1981) és jueu, a *Silver Bullet* (1985) és paraplàgic, la dona llop de *Ginger Snaps* (2000) descobreix la sexualitat, i a la novel·la *Wolf Hunter* (2012) són soldats nazis. A la saga de *Harry Potter*, els dos homes llop que apareixen són

³⁵ MONTÉS, Juan Francisco, «Seres sobrenaturales y míticos en comunidades campesinas tradicionales. El sureste español» *Revista Murciana de Antropología*.

³⁶ ONION, Amanda; Sullivan, Missy, « Werewolf Legends», *History*, 28-10-2021.

³⁷ PARNELL, Kerry, «Why are we so scared of people who are “different”? » *Daily Telegraph*, 26-4-2015.

homosexuals i són una al·legoria a la sida,³⁸ i la malaltia infecciosa dels homes llop d'*Underworld*, també ho és³⁹. Finalment, cal afegir que l'únic moment en què Dràcula es converteix en llop, comet una violació. Podem afirmar que els homes llop no tenen una bona reputació en general.

2.3.3 Bruixes i bruixots

«L'atac a les dones prové sobretot de la necessitat del capital de destruir el que no pot controlar i de degradar el que més necessita per a la pròpia reproducció. És a dir, el cos de la dona».

Silvia Federici

Origen i evolució de les bruixes

La màgia i l'espiritualitat ha estat present en moltes cultures durant segles, així que és difícil trobar l'origen exacte. Encara que tenen característiques comunes amb la religió, s'acostumen a separar. De fet, la bruixeria, sigui en forma de paganisme o simplement de fer remeis, s'ha considerat enemiga de la religió, específicament del cristianisme, i sovint s'ha relacionat amb l'ocultisme o amb el Diable o en alguns casos s'ha interpretat com si fos el mateix, en el cas de la caça de bruixes.

Com que les bruixes són humanes amb poders màgics, en la majoria de casos, no hi ha cap condició clínica que físicament les faci diferents, com els vampirs o els homes llops. Ara bé, la gran majoria de casos de persones practicants d'encanteris eren dones perquè es consideraven més dèbils que els homes i, per tant, era més fàcil que caiguessin a la temptació del diable, fins al punt on es creia que en els aquelarres tenien orgies amb dimonis.⁴⁰

El concepte de la màgia és molt ampli; podien ser encanteris per rejuvenir-se, per guarir ferides, controlar el clima, ferir algú o fins i tot matar el bestiar del veí. També es

³⁸ STYPCZYNSKI, Brent, «Wolf in professor's clothing: J. K. Rowling's werewolf as educator», *Journal of the Fantastic in the Arts*.

³⁹ SANNA, Antonio, «A new significance of blood as a symbol for both contagion and salvation in the Underworld films», *Open Journals Uwaterloo*.

⁴⁰ BUSQUETA Riu, Joan, «Sobre la bruixa i la bruixeria», *Repositori de la Universitat de Lleida*.

considerava que ser bruixa venia de família, que es pot interpretar com la transmissió de coneixements de mare a filla, o es podia aconseguir poders màgics si feies un pacte amb el Diable.

Bruixes en la vida real

Si parlem de bruixes, no ens podem oblidar de les caces de bruixes, que no són gens fictícies. Va ser un fenomen molt important perquè va crear els estereotips de bruixes i bruixots que tenim ara. Encara que eren persones normals i corrents, se les pintava de serventes del diable, temibles, assassines. Sovint, si es pensa en una bruixa, s'imagina una dona gran, de cabell canós i amb arrugues.

Segons Alan Macfarlane (1999),⁴¹ l'origen l'explica la teoria de la transformació social i agrícola. A Europa, especialment a zones rurals, les persones més empobrides eren dones grans que depenien de donacions i caritat, ja que només podien treballar de curanderes o d'herbolàries. Se les caracteritzava com a amargades que odiaven la societat i que maleïen qui no els donés diners. Quan la societat va evolucionar cap al capitalisme, era cada cop més evident que a aquestes dones no les podien explotar i, per tant, es consideraven inútils. D'altra banda, la majoria en ser dones, tenien una poderosa "arma": la sexualitat i la reproducció. L'Església creia que la sexualitat i les temptacions eren eines del Diable, així que les castigaven, si no tenien com a objectiu tenir fills per crear més treballadors. S'acusava les bruixes de cometre infanticidi, i com que acostumaven a viure soles, de prostitució.⁴²

Quan se les acusaven, els homes les torturaven per trobar la marca del Diable,⁴³ i així s'indicava un altre cop que eren enemigues de l'Església. També es van tancar les terres comunes per privatitzar-les, i els pagesos que en depenien per sobreviure van patir molt, especialment les que eren considerades bruixes. Si no tenien familiars que les poguessin mantenir, era molt difícil sobreviure, i encara més si els veïns les acusaven injustament⁴⁴ per fer-les fora del poble. Les acusacions eren diverses: podia ser perquè el

⁴¹ MACFARLANE, Alan, *Witchcraft in Tudor and Stuart England*.

⁴² FEDERICI, Silvia, *Bruixes, caça de bruixes i dones*.

⁴³ També anomenada la marca del dimoni. Es creia que un cop les bruixes feien un pacte amb el Diable, els sortia una marca a la pell, sovint una berruga o una piga.

⁴⁴ Les acusacions eren variades: les podien acusar perquè de cop i volta el bestiar havia mort, perquè la fermentació de la cervesa s'havia espatllat, o fins i tot, perquè tenien diners i pagaven els impostos.

ramat dels veïns es moria, perquè pagaven els deutes, o fins i tot si tenien més menjar del compte o s'espatllava la fermentació de la cervesa del poble. Es resumeix en el rebuig dels marginats.

A conseqüència de l'augment de les caces de bruixes, les dones van haver de canviar el comportament per evitar ser acusades: havien de ser obedients, submises, tenir fills, i sobretot, evitar conflictes. Això i tot, no sempre se'n podien escapar; alguns cops, pel simple fet de parlar amb una dona més jove, ja se les acusava de bruixeria. Posava les dones en contra d'elles, dividir-les, per tenir l'aprovació dels homes i poder sobreviure. Això va subordinar les dones a cuidar de la casa i dels fills. També va haver-hi una important pèrdua de coneixements d'herbes, anticonceptius, abortius, i també de tradicions rurals.

No només passa en comunitats europees cristianes, sinó que s'estén per tot arreu. Les caces de bruixes van arribar a Amèrica, on anys després es van produir el famós judici de les bruixes de Salem el 1692, que s'explicarà en una de les traduccions. I aquest fet no és pas del passat, sinó que en l'actualitat encara hi ha caces de bruixes. A l'Àfrica, cap a la dècada dels noranta es va intensificar molt. Les amenaçaven de mort o directament les assassinaven, i confiscaven les seves propietats. Per exemple, Moçambic hi va haver molts casos on les dones després de perdre els seus marits van voler quedar-se amb les terres, però els familiars les van acusar de bruixeria i així es van quedar amb les terres.⁴⁵ A l'Àfrica van matar unes 23.000 bruixes entre el 1991 i el 2001. La policia local va fer costat als caçadors de bruixes, tal com al segle XVI les autoritats també ho feien.

Si parlem de literatura i bruixeria, un dels llibres més rellevants és el de *Malleus Maleficarum*. Va ser un tractat alemany del 1486 sobre la caça de bruixes i el principal causant de la histèria per la cacera de bruixes.⁴⁶ En aquesta obra s'explicava com demostrar que algú era una bruixa, que la màgia i el Diable existien, i fins i tot, si en un judici la defensa de l'acusada era massa bona, era perquè qui la defensava estava embuixat. A primera vista, sembla que és només una obra en contra de la bruixeria, però si es mira amb una perspectiva del segle XXI, es poden veure les intencions misògines dels autors. Per exemple, el títol de l'obra és en femení, *maleficarum* (de *malefica*, 'bruixa'), que només és per dones, encara que podria ser *maleficus*, en masculí.⁴⁷ També és la primera

⁴⁵ FEDERICI, Silvia, *Bruixes, caça de bruixes i dones*.

⁴⁶ «The Burning Times - The History of Witches, Youtube», 13-9-2019.

⁴⁷ MAXWELL-STEWART, P. G., *Witchcraft in Europe and the New World*.

obra que connecta les dones amb la bruixeria i explica com l'origen de tota la bruixeria és la sexualitat insaciable femenina. L'existència mateixa del llibre indica el poder que pot tenir una obra a l'hora d'influenciar el món.

Pel que fa al gènere, la majoria de casos relacionats amb la bruixeria són dones, però no són les úniques. Quan s'acusava un home de bruixeria, acostumava a ser perquè es relacionaven amb suposades bruixes, encara que les activitats que duïen a terme eren les mateixes: fer remeis i pocions, ser captaires o simplement eren persones grans. Ara bé, encara que a l'inici de la caça de bruixes se'ls perseguia per igual, amb el pas del temps es van deixar de perseguir els bruixots. És possible que fos així perquè el *Malleus Maleficarum* va ser escrit dirigit principalment a les dones.

Bruixes en la ficció

En comparació als homes llop i vampirs, és més fàcil trobar bruixes en obres cinematogràfiques i literàries, principalment perquè s'acosten més a la realitat i es poden trobar en gairebé totes les cultures i èpoques.

La societat tenia por de la sexualitat i de l'autonomia de la dona, com en el mite de Circe, una bruixa filla de déus i que no estava casada, i que transformava en animal els homes que estaven interessats en ella o l'ofenien. A la mitologia grega també hi trobem Medea, neboda de Circe, que va cometre infanticidi perquè el seu marit va casar-se amb la filla del rei de Creont, encara les dones de l'època no podien rebel·lar-se en contra del seu marit. Totes dues són bruixes amb un gran poder temut pels homes i fan servir la màgia per aconseguir el que volen.

Són poques les bruixes representades com a boniques, perquè a la majoria se les descriu com a lletges, com la Bruixa Malvada d'Occident d'*El meravellós mag d'Oz* (1900), les tres bruixes de *Macbeth* (1623),⁴⁸ la de *Hänsel i Gretel*, o les Grees de les *Metamorfosis d'Ovidi*. Una de les excepcions amb més èxit és la bruixa d'*Embruixada* (1964-1972), que és bella i dolça, i té una vida feliç amb el seu marit; la Bruixa Blanca de les *Cròniques de Nàrnia* (1950), que és preciosa però també més forta que qualsevol

⁴⁸ Se les descriu com a velles, primes però masculines i amb barba. Antigament, si les dones feien pactes amb el Diable, es deformaven físicament i els hi sortia barba.

home, o la mateixa Bruixa Bona del Nord d'*El meravellós mag d'Oz*, que encara que sigui vella, físicament es manté jove.

Les dones no són les úniques capaces de fetilleria, ja que també hi ha homes famosos amb grans poders màgics, com Gandalf, de la trilogia d'*El senyor dels anells*, o Albus Dumbledore, de la saga de *Harry Potter*. Tots dos són d'edat avançada, savis i respectats, però mai no se'ls descriu com a lletjos.

2.4. Comentari de la part teòrica

Com que l'objectiu d'aquest treball té més a veure amb la traducció, no s'ha aprofundit tant com es podria sobre les característiques de cada ésser i els canvis que han patit durant els anys. Ara bé, la informació és suficient per entendre el raonament dels següents apartats. El més important és entendre que els vampirs, els homes llop i les bruixes com a personatges no estan limitats; no hi ha una única versió correcta, cada cultura i cada autor té la seva pròpia versió, i si una és diferent d'una altra no és raó per invalidar-la. Un exemple recent són els vampirs de *Crepuscle*, que brillen sota la llum del sol i això va generar moltes crítiques que desmentien el vampirisme dels personatges.⁴⁹ Segurament, d'aquí a unes dècades es publicaran obres sobre aquests éssers i els canviaran les característiques que coneixem; per exemple, potser els vampirs seran diürns, els homes llop es convertiran en mascotes, i les bruixes només seran dones joves. Tal com s'ha vist en l'evolució dels personatges a l'apartat 2.3, és inevitable que la tradició canviï. Al cap i a la fi, són mites que ens pertanyen a tots i creixen amb nosaltres.

Com a traductors, no tenim l'autoritat de canviar aquest fet i cal que deixem que els mites evolucionin al seu ritme, però com a mínim hauríem de ser conscients dels prejudicis que podem perpetuar amb les nostres traduccions. Segons el context, podem decidir si és preferible traduir el text literalment i mantenir els prejudicis i la negativitat dels éssers sobrenaturals, si és millor canviar-los amb prejudicis més actuals, o simplement, eliminar-los.

⁴⁹ BAGCHI, Apeksha, «Twilight: Why the Vampires Might Actually Be Faeries», *CBR*; «Anne Rice: "los vampiros que brillan a la luz del sol dan pena"», *20 minutos*, 24-11-2011.

3. Part pràctica

En aquest apartat es troba la traducció dels textos seleccionats junt amb un comentari, on es parla de les dificultats de traducció, com s'han solucionat, i altres anotacions per tenir en compte. Es traduiran entrades enciclopèdiques de cada mite, personatge i altres casos relacionats de l'anglès al català i també es relacionarà amb el que s'ha explicat en la part teòrica. En el cas que la informació sigui insuficient o necessiti un aclariment, s'afegirà dins de l'entrada. Seguidament, es farà un comentari de la traducció sobre el contingut del text, la informació que falta, i després es redactarà una entrada per cada personatge amb tota la informació recopilada. Abans de començar amb les traduccions, es mencionaran dificultats de traduccions i altres comentaris que es poden aplicar a la majoria d'entrades, independentment de l'ésser de què parlin.

En primer lloc, en alguns casos els originals tenen errors, com per exemple noms propis de llocs en minúscula, entre d'altres. Això vol dir que a l'hora de traduir es corregiran, cosa que hi afegeix una dificultat extra. Com a traductors, no només ens hem de dedicar a passar un text d'un idioma a un altre, sinó que també hem d'assegurar-nos que sigui correcte.

En segon lloc, cal recordar que són entrades d'enciclopèdies, així que tenen un format concret. Per exemple, l'ús de les versaletes és recurrent perquè en una enciclopèdia hi ha una gran varietat de termes i és necessari poder trobar-los ràpidament. Tanmateix, en aquest treball això no és necessari, així que no es faran servir.

Finalment, cal tenir en compte per a qui és la traducció i qui la publicarà, és a dir, ser conscients de l'edat i els coneixements del lector i dels criteris de l'editorial i la indústria literària. És per això que el vocabulari no se simplificarà, encara que s'afegiran algunes anotacions en cas que el text original no aporti el context suficient per entendre el text. Pel que fa a la publicació, com que no és una obra que hagi d'anar a les llibreries, no ha de passar per una censura rigorosa, així que es mantindran els idees dels textos originals sense haver d'eliminar cap part. Si aquest treball es dugués a terme durant el Franquisme o en algun altre context amb forta censura literària, hauríem de tenir en compte què censurar perquè es pogués publicar. Per exemple, el primer text vampíric

segurament s'hagués d'eliminar del tot, perquè parla de la sexualitat de la dona i l'homosexualitat des d'un punt de vista no negatiu.

3.1 Traduccions de textos sobre vampirs

<p>«Carmilla» Bunson, Matthews, <i>The vampire encyclopedia</i></p>	<p>Carmilla Traducció</p>
<p>The 1872 novella or short story, written by the Irish author Sheridan Le Fanu and published originally in his collection of tales, <i>In a Glass Darkly</i>. "Carmilla" is one of the most significant vampire stories ever created and one of the seminal works in all of vampire literature. With its brilliant style, horrifying but subtle sensuality, daring use of vampiric lesbianism, and application of fresh Gothic atmosphere, it revised the structure of the undead tale, influencing countless other writers, including Bram Stoker, who acknowledged his own debt to Le Fanu in the writing of <i>Dracula</i> (1897). Le Fanu clearly researched the legends pertaining to the undead, using them not as inhibiting factors in his work, but as colorful, liberating devices to add authenticity and harsh elements of realism to his often supernatural, otherworldly passages. The character of Carmilla Karnstein remains the preeminent female vampire. The story begins with reminiscences of the heroine, Laura, concerning</p>	<p>És una novel·la o relat curt escrita per l'autor irlandès Sheridan Le Fanu el 1872 i publicada originalment en el recull de contes <i>In a Glass Darkly</i>. <i>Carmilla</i> és una de les històries de vampirs més significatives de totes i una de les obres fonamentals de tota la literatura vampírica. Amb un estil brillant, horripilant, però amb sensualitat subtil, un ús atrevit del lesbianisme vampíric i l'aplicació de l'ambient gòtic natural, va modificar l'estructura del relat dels morts vivents i va influenciar un nombre incomptable d'escriptors, com Bram Stoker, que va reconèixer el deute a Le Fanu quan va escriure <i>Dràcula</i> (1897). És evident que Le Fanu va investigar sobre les llegendes dels morts vivents, sense fer-les servir per limitar la seva obra, sinó com a recursos alliberadors i extravagants per donar unes pinzellades d'autenticitat i duresa pròpies del realisme en els passatges sovint sobrenaturals i eteris. El personatge de Carmilla Karnstein és la vampira per excel·lència.</p>

<p>her childhood, recalling the nightly visitations to her home in Styria of a woman who caused puncture wounds on her neck. Some twelve years later, Laura comes to the aid of a beautiful young lady who has survived a wagon wreck. Her name, she says, is Carmilla, the same woman of Laura's dreams, who also bears a striking resemblance to a portrait of Countess Mircalla Karnstein in Laura's house, painted in 1698 (many years before). Laura and Carmilla are soon involved in a close relationship, Laura growing weak and exhausted with each passing day, enduring the torment every night of a phantom or a cat coming into her room. Her ultimate death is prevented by the arrival of a family friend, a general, who lost his own daughter to a woman named Millarca. It is soon apparent that Millarca, Mircalla, and Carmilla are one and the same. Found in the ruins of the once proud castle of the Karnsteins, Carmilla is staked, decapitated, and cremated, her legacy described by Laura: "To this hour the image of Carmilla returns to memory with ambiguous alternations... and often from a reverie I have started, fancying I heard the light steps of Carmilla at the drawing room door."</p>	<p>La història comença amb els records de l'heroïna, Laura, relacionats amb la seva infantesa, recordant com a la seva casa d'Estíria una dona la visitava i li feia unes ferides com punxades al coll. Uns dotze anys més tard, la Laura ajuda una jove preciosa que havia sobreviscut un accident de tren. Ella diu que el seu nom és Carmilla, el mateix que la dona dels seus somnis, i que també s'assembla molt al retrat de la Comtessa Mircalla Karnstein que té a casa, pintat el 1698 (molts anys abans). La Laura i la Carmilla de seguida tenen una relació propera, però la Laura cada dia es troba més dèbil i cansada, i cada nit ha d'aguantar la tortura d'un fantasma o un gat que la visiten al dormitori. La seva mort definitiva la impedeix l'arribada d'un amic de la família, un general que va perdre la seva filla per culpa d'una dona anomenada Millarca. Poc després, es descobreix que Millarca i Carmilla són la mateixa persona. La troben en les ruïnes de l'anteriorment imponent castell dels Karnsteins, maten Carmilla amb una estaca, la decapiten i la cremen. Així descriu el seu llegat la Laura: «A aquesta hora, la imatge de Carmilla retorna a la memòria amb alternances ambigües... i sovint, d'un somni que fa poc que ha començat, imagino que sento els passos lleugers de Carmilla a la porta de sala d'estar.»</p>
--	--

En aquesta part es comentarà la diferència de sexe i terminologia dels vampirs, emfatitzant en *female vampire* i no *vampiress* i els arquetips que tenen. Per començar, en anglès la paraula *vampire* és de gènere neutre i es pot fer servir per referir-se a homes i a dones.⁵⁰ En l'entrada de *Carmilla*, l'autor posa èmfasi en el gènere del personatge (*female vampire*). La primera opció animalitza al personatge, mentre que *vampiress* l'humanitza. Si s'ha de traduir al català, no hi ha un gran problema, perquè si es vol posar èmfasi en el gènere del vampir, es poden fer servir els termes equivalents, que són 'vampiressa' o 'vampira', i no cal dir 'femella' o 'dona vampir'. Ara bé, cal remarcar la diferència entre 'vampiressa' i 'vampira', perquè encara que les dues paraules siguin de gènere femení, la primera implica que és una *femme fatale*.⁵¹ És a dir, que aprofita la seva bellesa per seduir els homes i així poder matar-los sense dificultat. En canvi, es pot considerar que 'vampira' és simplement un vampir femení que no sedueix les víctimes. Aquesta diferència també es manté en castellà, tal com s'explica en el *Diccionario panhispánico de las dudas*. Aleshores, per traduir-ho correctament cal tenir en compte com actua el personatge. En cap moment del llibre *Carmilla* sedueix els homes, és amable amb ells i ja, de fet, amb la Laura, l'única persona a qui li beu la sang, només hi mostra interès romàntic. És per això que es pot dir que és una 'vampira' i no una 'vampiressa'. Així mateix, avui en dia tant 'vampire' com *vampira* es poden usar com a insults per referir-se a una persona que s'aprofita dels altres, i sovint és una dona.⁵²

En la bibliografia s'ha pogut observar que hi ha un ús més comú de "female vampire" i no pas "vampiress". Per exemple, en *The Encyclopedia of vampires, werewolves, and other monsters*, "female vampire" apareix trenta-cinc cops, mentre que 'vampiress' només quatre.

⁵⁰ Vegeu OLD, s.v. *vampire*.

⁵¹ Vegeu DPD, s.v. *vampira*; vegeu GDLC, s.v. *vampir* i *vampira*; vegeu GEC, s.v. *vampira* i *vampiressa*.

⁵² Vegeu COD, s.v. *vampire*.

<p style="text-align: center;">«empousai»</p> <p style="text-align: center;">Guiley, Rosemary Ellen, <i>The encyclopedia of Demons and Demonology</i></p>	<p style="text-align: center;">Empuses</p> <p style="text-align: center;">Traducció</p>
<p><i>empousai</i> In Greek lore, a type of female DEMON, related to LAMIAE and similar to the SUCCUBUS. <i>Empousae</i> means “forcers in.” <i>Empusa</i> is sometimes translated into English as “vampire.” The <i>empousai</i> are children of Hecate, the goddess of the underworld (see CHTHONIC DEITIES), ghosts, and magic. They appear at her bidding at midday when people make sacrifices to their dead relatives. They are filthy and ugly. They have the hind ends of asses and wear brazen slippers. Sometimes they are described as having one brass leg and one ass leg. They disguise themselves as cows, bitches, or beautiful girls. In the latter form, they seduce men. They enter the human body to consume its flesh and drink its BLOOD.</p>	<p>En la mitologia grega, és un tipus de dimoni relacionat amb les làmies, [dones meitat serp] i similars als súcubes [uns dimonis que adopten la forma d’una dona per seduir els homes i així absorbir la seva energia vital]. <i>Empousae</i> significa ‘que fan força a dins’ [o segons altres fonts, ‘la que té un peu’]⁵³. <i>Empusa</i> sovint es tradueix com a ‘vampir’. Les empuses són filles d’Hècate, la deessa de l’inframón, dels fantasmes i la màgia. Apareixen quan algú fa un sacrifici als seus familiars morts. Són brutes i lletges. Tenen les potes d’ase i porten sandàlies de llautó [en altres casos, tenen les potes fetes de llautó].⁵⁴ A vegades es diu que tenen una cama de bronze i l’altra d’ase. Es disfressen de vaques, gosses o noies boniques, i en aquest últim cas, ho aprofiten per seduir homes. Penetren el cos dels humans per consumir la carn i beure’n la sang.</p>

El principal problema d’aquest text és el nom de la criatura. El terme en anglès és plural i és la transcripció de la paraula original en grec, Ἐμπούσαι. Com que la terminació “ai” en català no existeix, cal mirar com es fa el plural de les paraules d’origen grec. Això també passa amb el terme *lamiae*. Es pot seguir l’exemple d’altres paraules gregues, i veure com adapten el nom a partir de l’acusatiu plural: *κορώνις, κορωνίδας* (‘cornisa,

⁵³ «Ἐμπούσαι», *Wiktionary*.

⁵⁴ PÉREZ Hontanar, Alba, «Entre la sensualidad, la astucia, el engaño y la muerte: los monstruos femeninos como descendientes de Pandora», *Dialnet*.

cornises), *ἀρτηρία*, *ἄρτηρίᾱς* (artèria, artèries) i *τραγωδία*, *τραγωδίας* (tragèdia, tragèdies). Per reforçar l'estratègia de traducció, és recomanable consultar diverses obres i així observar les solucions d'altres traductors. En *Los dioses de los griegos* de Karl Kerényi i traduït per Jaime López-Sanz⁵⁵ i *Entre la sensualidad, la astucia, el engaño y la muerte: los monstruos femeninos como descendientes de pandora*⁵⁶, encara que són en castellà, ens donen la solució pels dos problemes: empusas i lamias. En català la paraula làmies està acceptat, així que després d'aquesta recerca podem assumir que empuses és correcte.

Aquesta entrada té alguns termes que potser el lector no coneix, però com que és una enciclopèdia i estan en versaletes, com s'ha explicat en l'apartat anterior, es pot buscar fàcilment el significat de cada un i així també s'evita repetir la mateixa informació en diverses entrades. Ara bé, a la traducció, com que és independent de l'enciclopèdia, depenent del terme, es necessita aquesta informació addicional perquè es pugui entendre. Els termes que poden ser desconeguts pel lector són *lamiae* i *succubus* amb l'excepció de *blood*, que no requereix cap explicació. Com que aquestes paraules no són essencial per entendre l'entrada enciclopèdica, també es podrien ometre.

<p align="center">«Dracula» Guiley, Rosemary Ellen, <i>Encyclopedia of demons and demonology</i></p>	<p align="center">Dràcula Traducció</p>
<p>Dracula The name of both the Transylvanian ruler Vlad Tepes (Vlad the Impaler) and the infamous vampire of the 1897 novel by Bram Stoker. Dracula was based on the title Dracul, given to Vlad's father, Vlad II, meaning the "Devil" or the "Dragon." (Dracula means simply "Son of Dracul." Its more proper spelling is Draculea.) Dracul was used to describe Vlad II's activities, although there are two historical views as to why it was adopted in</p>	<p>El nom del governant de Transsilvània, Vlad Țepeș o Vlad l'Empalador, i de l'infame vampir de la novel·la del 1897 de Bram Stoker. Dràcula estava basat en el títol de Dracul, que se li va donar al pare de Vlad II, i significava 'diable' o 'drac'. Dràcula significa simplement 'fill de Dracul'. La manera d'escriure més adequada és <i>Draculea</i>. Es feia servir Dracul per descriure el que feia Vlad II, encara que hi ha dues opinions històriques sobre el perquè</p>

⁵⁵ KERÉNYI, Karl, *Los dioses de los griegos*.

⁵⁶ PÉREZ Hontanar, Alba, «Entre la sensualidad, la astucia, el engaño y la muerte: los monstruos femeninos como descendientes de Pandora», *Dialnet*.

<p>popular usage. The first argues that the enemies of Vlad used the term to mean "Devil," thus associating him with evil and diabolism. Another theory postulates that the name came from Vlad's dragon-stamped currency and his membership in the Order of the Dragon, which included the wearing of the dragon symbol on his clothing and on his banners. His son, Vlad III, who became known locally as Tepes, the "Impaler," apparently earned the name by being his father's son and not for any conspicuous crimes. Dracula as a name was probably not used locally, as it did not appear on documents intended for Romanian consumption, even though Dracula was Vlad's preferred signature, Dracul having potentially evil connotations among his people. The name was expedited by foreigners, such as the Venetians, who knew Vlad as Dragulia, in an effort to attach his name to cruelty and wickedness. Virtually forgotten by the West, Vlad came to the attention of Bram Stoker, who was researching Romanian legends for his novel. He found the name perfectly suited his vampire, given the ruler's reputation for bloodthirstiness. There is, however, no link in Romanian folklore between Vlad and vampirism.</p>	<p>es va popularitzar. La primera argumenta que els enemics de Vlad feien servir el terme amb el significat de 'diable' i així l'associaven amb el mal i el diabolisme. L'altra teoria postula que el nom provenia de les monedes amb segell de drac de Vlad i la seva afiliació a l'Ordre del Drac, que incloïa el símbol del drac a la roba i a les banderes. El seu fill, Vlad III, que se'l coneixia localment com a Vlad l'Empalador, aparentment va aconseguir el nom pel fet de ser el fill del seu pare i no per dur a terme crims notables. Dràcula probablement no es feia servir com a nom localment, perquè no apareixia en els documents destinats en els documents dels romanesos. I encara Vlad preferia firmar com a Dràcula, Dracul tenia connotacions potencialment dolentes entre els habitants. De fet, els estrangers van promoure el nom, com per exemple els venecians. De fet, els estrangers van promoure el nom, com per exemple els venecians, que coneixien a Vlad com a Dragulia, amb la intenció d'associar el nom a la crueltat i maldat. A l'occident, Vlad era pràcticament oblidat, però va cridar l'atenció de Bram Stoker, que estava investigant llegendes romaneses per a la seva novel·la. Va adonar-se que el nom li esqueia perfectament al seu vampir, tenint en compte la reputació del governant de sanguinari. No</p>
--	--

	obstant això, no hi ha cap connexió en el folklore romanès entre Vlad i el vampirisme.
--	--

S’ha escollit aquest text perquè parla en més detall sobre la creació de Dràcula, com a continuació de l’explicació de l’apartat 2.3.1. En aquest text cal comentar la transcripció del nom propi. El nom de Vlad en l’idioma original, en romanès, és Vlad Țepeș. El cognom en anglès s’ha transcrit com a ‘Tepes’ en comptes de ‘Țepeș’ perquè la ‘ț’ i la ‘ș’ no són lletres pròpies de l’idioma. Considero que és recomanable fer la transcripció d’un nom propi el màxim semblant a l’original, sempre que sigui en el mateix alfabet del text i es pugui llegir. A més, una de les fonts que té més pes a l’hora de transcriure noms històrics, l’*Enciclopèdia Catalana*, ha seguit el mateix procés.⁵⁷

3.2 Traduccions de textos sobre homes llop

<p>«Auvergne Werewolf» Rosemary Ellen Guiley, <i>The encyclopedia of Vampires, Werewolves and Other Monsters</i></p>	<p>Auvergne Werewolf (1558) Traducció</p>
<p>Auvergne Werewolf (1558) Woman executed for being a WEREWOLF. The case of the Auvergne Werewolf took place in 1558 and was reported by the demonologist HENRI BOGUET in his book <i>Discours des Sorciers</i> (1602). According to an account related to Boguet by a “reliable source,” the events in the case unfolded in the following manner: A gentleman asked a passing hunter to bring him some of his kill. The hunter was attacked in the woods by an enormous wolf.</p>	<p>Dona executada per ser una dona llop. El cas d’Auvergne Werewolf va tenir lloc el 1558 i el va notificar el demonòleg Henri Boguet en el seu llibre <i>Discours des Sorciers</i> (1602). Segons una història que una “font fiable” va explicar a Boguet, els successos del cas es van desenvolupar d’aquesta manera: Un senyor va demanar-li a un caçador que passava per allà que li portés una mica del que cacés. Una lloba enorme va atacar al caçador al bosc. Va intentar disparar-li,</p>

⁵⁷ Vegeu GEC, s.v. *Vlad III de Valàquia*.

<p>He tried to shoot it but could not wound it, and was forced to fight it with his hands. He was able to cut off one of its paws with his hunting knife. Howling, the wolf fled. The hunter took the paw to show to the gentleman, who lived near the place where the attack had occurred. When the hunter took it from his pocket, he was astonished to see that it had changed into a woman's hand with a ring on one finger. The gentleman recognized the ring as belonging to his wife. He went immediately into the kitchen, where he found his wife hiding her arm in her apron. He seized it and saw that she was missing one hand. The wife confessed to transforming herself into a wolf in order to attend a SABBAT. She was burned alive at the stake in Ryon.</p>	<p>però no aconseguia ferir-lo, i es va veure obligat a defensar-se amb les mans. Va poder tallar-li una pota amb el ganivet de caça. La lloba va fugir udolant. El caçador va agafar la pota per ensenyar-la al senyor, qui vivia a prop d'on havia passat l'accident. Quan la va treure de la butxaca, no podia creure's que havia canviat a una mà d'una dona amb un anell. El senyor va reconèixer que l'anell pertanyia a la seva dona. Va anar immediatament a la cuina, on va trobar la dona amagant el braç en el davantal. Li va agafar i es va adonar que li faltava una mà. La dona va confessar que s'havia convertit en un llop per participar en un aquejarre. La van cremar viva en una estaca a Ryon.</p>
--	---

Aquí es parlarà la terminologia i la diferència de sexes en els homes llop, com a continuació del que s'ha explicat a la part teòrica. També es pot veure que va morir cremada com a bruixa, i es pot observar com la bruixeria es relaciona molt amb la llicantropia i el vampirisme.

En aquest text apareix una dificultat semblant a la de *vampiress* i *female vampire*. Cal decidir com traduir la paraula 'werewolf', que en anglès serveix tant per homes com per a dones. Primer, s'ha de plantejar si el gènere del personatge que es tracta és important, perquè si no ho és o fos un personatge secundari, es podria deixar en masculí. En aquest cas, la protagonista de la història és una dona, així que traduir 'werewolf' com a home llop en tot el text podria confondre al lector. Aleshores, cal decidir quina és la millor possible traducció: dona llop, dona lloba. El problema principal és la falta d'obres sobre homes llop que són dones, perquè no apareix en cap diccionari. En castellà sovint s'utilitza els termes 'mujer lobo', de fet, hi ha una pel·lícula doblada així *La Mujer Lobo*

(2001), però l'institut Fundéu recomana l'ús de 'mujer loba'.⁵⁸ En català, hi ha dues pel·lícules que ho mencionen: *El crit de la dona llop* (1944)⁵⁹ i *La marca del llop* (2007) on només s'esmenta 'dona llop' en la descripció.⁶⁰ Seguidament, he fet recerca d'altres combinacions de 'dona' amb animals, per veure si es canviava el gènere o no, però els únics casos que he trobat mantenien el nom d'animal en masculí, com per exemple, amb el signe del zodíac lleó.⁶¹ Finalment, he decidit traduir *female werewolf* com a 'dona llop' perquè de les fonts que he trobat en català, la que té més autoritat és l'Ésadir i no l'institut Fundéu. A més, també en el text cada cop que es mencionava el llop, com a persona ja transformada, s'ha canviat a lloba, per mantenir el gènere de la protagonista.

Aquí també es posarà èmfasi en *reliable sources*. La majoria d'aquests casos reals són antics i, per tant, és més difícil documentar-se; alguns es basen en rumors, altres en informes de l'època on es pot veure com els prejudicis i les creences manipulen la realitat. En aquest cas en concret, el text original ja posa en dubte la fiabilitat de les fonts a través de l'ús de les cometes, encara que no mostra prejudicis cap a la dona llop com en el text de les empuses o el de Garnier Gilles.

En els casos reals, és recomanable no traduir els noms propis, i és per això que el títol del text no s'ha canviat. Si fos el cas d'un personatge històric o fictici, es pot debatre si traduir-los o no. Això també s'aplicarà els textos següents.

<p align="center">«Beast of Gevaudan» Rosemary Ellen Guiley, <i>The encyclopedia of Vampires, Werewolves and Other Monsters</i></p>	<p align="center">Bèstia de Gavaldà (1764-1767) Traducció</p>
<p>Beast of Gevaudan (1764–1767) Werewolf terror in the Gevaudan region of south-central France. From July 1764 to June 1767, a pair of large and unusually colored man-eating wolves attacked and killed 60 to 100 people or more in</p>	<p>Va ser una matança d'un home llop a la regió de Gavaldà del sud-central de França. Del juliol de 1765 fins al juny de 1767, un parell de llops grossos i de colors inusuals que menjaven humans, van atacar i matar entre 60 i 100 persones o més a</p>

⁵⁸ Vegeu *FundéuRAE, s.v. hombre lobo i mujer loba*.

⁵⁹ «El crit de la dona llop», *ésAdir*.

⁶⁰ «La marca del llop» *Filmincat*.

⁶¹ «Home-gat, Gat-dona: la compatibilitat de les parelles», *Unistica*; «Dona lleó», *Unistica*.

<p>Gevaudan, causing a widescale panic. Many feared the killings to be the work of a single wolf; others believed the creature to be a tiger or hyena, or the offspring of a tiger and lioness. Still others believed the Beast (La Bête) to be a werewolf.</p> <p>A poster printed in 1764 described the unusual Beast: Reddish brown with dark ridged stripe down the back. Resembles wolf/hyena but big as a donkey. Long gaping jaw, six claws, pointy upright ears and supple furry tail—mobile like a cat's and can knock you over. Cry: more like horse neighing than wolf howling. MONTAGUE SUMMERS gave this description based on an article in <i>London Magazine</i> in 1765: For months this animal panic-struck the whole region of Languedoc, and is said to have devoured more than one hundred persons. Not merely solitary wayfarers were attacked by it, but even larger companies traveling in coaches and armed. Its teeth were most formidable. With its immense tail it could deal swinging blows. It vaulted to tremendous heights, and ran with supernatural speed. The stench of the brute was beyond description. King Louis XV took a personal interest in the situation, for the panic could have political ramifications. The Gevaudan area was actually an independent state (it was not annexed to France</p>	<p>Gavaldà, i van causar pànic general/ampli. Molts temien que les matances eren obra d'un únic llop, mentre que altres creien que la criatura era un tigre o una hiena, o una cria d'un tigre i una lleona. Tanmateix, altres creien que la Bèstia (La Bête) era un home llop.</p> <p>Un pòster del 1764 descrivia aquesta Bèstia inusual: De color marró vermellós amb una cresta fosca de ratlles fins a l'esquena. S'assembla a un llop o una hiena però era igual de gran que un ase. Té una mandíbula llarga i oberta, sis urpes, orelles punxegudes i dretes, i una cua peluda flexible, que es mou com la d'un gat i et pot tirar a terra. El crit és més semblant al d'un cavall que al d'un llop. Montague Summers va donar aquesta descripció basant-se en un article de <i>London Magazine</i> del 1765: durant mesos, aquest animal ha causat pànic a tota la regió de Llenguadoc, i es diu que ha devorat a més de cent persones. No només va atacar a viatgers solitaris, sinó que també a grans companyies que viatjaven en carruatges i anaven armats. Les dents eren les més formidables. Amb la cua immensa colpejava. Saltava grans altures i corria a una velocitat sobrenatural. La pudor de la bèstia no es podia ni descriure. Al rei Lluís XV li va interessar molt la situació, perquè el pànic podria tenir ramificacions polítiques.</p>
--	--

<p>until 1791) and was rife with tensions between the Huguenots and Jesuits. Huge bounties were posted for the killing of the Beast. Teams of professional wolf-hunters and dogs fanned into the forests. Several detachments of dragoons joined the hunt as well. At the height of the panic, more than 20,000 men joined the hunt in several parishes. More than 1,000 wolves reportedly were killed. One of the more appalling means of trying to kill the Beast was an extensive use of poison, advocated by the king's chief wolf-catcher, M. Denneval. Dogs were fed high doses of poison, and their tainted carcasses were left out as bait for the Beast. Instead, the carcasses attracted and killed domestic dogs, farm animals, and other animals. The poisonings were finally ended when too many working dogs were lost among the peasants. The Beast eluded all efforts. In one week in June 1765 alone, four people were killed and eaten: a woman, an eight-year-old child, a 15-year-old girl, and another person. Most victims were mutilated and torn to pieces; some remains were too small for burial. One girl was recognized only by her eyes. The peasants became convinced that the Beast was a werewolf sorcerer, and would never be caught. One farmer claimed that he had seen it and had heard it speak. The terror</p>	<p>L'Àrea de Gavaldà de fet era un estat independent (no es va annexar a França fins al 1791) i hi abundaven les tensions entre hugonots i jesuïtes. Es van oferir grans recompenses per caçar la Bèstia. Grups de caçadors de llops i gossos professionals es van dispersar als boscos. Força destacaments de dragons es van unir a la caça. Al punt àlgid del pànic, més de vint milhomes es van unir a la caça en diversos districtes. Van matar més de mil llops. Una de les maneres més horroroses d'intentar matar la Bèstia era un ús extensiu de verí i n'era partidari el M. Denneval, el cap dels caçadors de llops reials. Donaven grans quantitats de verí als gossos i deixaven i deixaven els cadàvers contaminats com a esquer per la Bèstia. En comptes de la Bèstia, els cadàvers atreïen i mataven gossos domèstics, bestiar i altres animals. Els enverinaments van acabar finalment quan els camperols van perdre massa gossos de treball.</p> <p>La Bèstia va escapar-se de tots els esforços. En una única setmana del juny de 1765, va matar i es va menjar quatre persones: una dona, un nen de vuit anys, una nena de quinze anys i una altra persona. La majoria de les víctimes eren mutilades i esmicolades; fins i tot, algunes restes eren massa petites per fer un enterrament. A una noia només se la va reconèixer pels</p>
--	--

<p>finally came to an end when the male wolf was killed on September 21, 1766, and the female of the pair was killed in June 1767. The wolves may have been dog-wolf crosses. They were exceptionally large for wolves, and they had unusual colorations and markings.</p>	<p>ulls. Els camperols estaven convençuts que la Bèstia era un bruixot home llop i que mai no el podrien atrapar. Un granger va afirmar que l’havia vist i l’havia sentit parlar. El pànic va arribar a la seva fi després que matessin un llop el 21 de setembre de 1766, i una lloba el juny de 1767. Aquests llops potser eren un híbrid de gos i llop. Eren excepcionalment grans per ser llops i tenien coloracions i taques poc comunes.</p>
--	--

Aquest text parla d’un cas real que ha tingut un gran impacte en la literatura. Es posarà èmfasi en les creences del poble, la falta de coneixement i les conseqüències que pot tenir. Seguidament, es considerarà corregir o no la informació a l’hora de traduir

En aquest cas, es pot veure que la ignorància pot tenir conseqüències fatals. En primer lloc, els coneixements científics del moment eren molt reduïts. Encara que no se sap del tot si la Bèstia de Gavaldà era un híbrid de gos i llop,⁶² el poble desconeixia la possibilitat que poguessin existir els animals híbrids, en general. Fins i tot, es pot afirmar que si s’hagués tractat d’un llop que fos més gran i agressiu del que era normal, el pànic hauria estat similar. Si la ignorància hagués estat menor, potser el poble no hauria pres mesures tan extremes, com enverinar els seus gossos, i les pèrdues haurien estat menors.

Tal com ha passat en altres casos, hi ha la possibilitat que la matança no l’hagués feta un llop, sinó que es tractés d’un crim organitzat d’humans. Podria ser que algú amb el poder suficient per amagar totes les pistes i dominar la regió volgués saciar la set de sang, i hagués buscat un boc expiatori. Tampoc es pot comprovar la veracitat de la història i d’aquestes possibilitats, així que és difícil decidir si es pot corregir la informació. Ara bé, en aquest cas, com que s’estan traduint llegendes i obres fictícies, no hi ha necessitat

⁶² VAVULINA, Alexandra, «Encreuament de gossos i llops: característiques i tipus» i «Tot sobre llops», *Dress*; «Gos llop», *Wikipedia*, 10-1-2022.

de corregir-ho. En canvi, si fos un treball amb l'objectiu de buscar explicacions científiques de les llegendes, caldria fer una recerca més curosa i corregir les parts de la història que són irrealment.

També cal comentar que encara que la Bèstia de Gavaldà es consideri una llegenda sobre la licantropia, no significa que realment ho sigui. El punt clau dels homes llop és la transformació, independentment de si és mensual, voluntària o permanent. En el cas d'aquesta bèstia, no hi ha cap transformació documentada, encara que sospitessin que fos un bruixot; mai no va haver-hi cap acusat i, per tant, és difícil creure que hi hagués un licantrop involucrat, tenint en compte tota la informació mencionada anteriorment.

<p align="center">«Gilles Garnier»</p> <p align="center">Rosemary Ellen Guiley, <i>The encyclopedia of Vampires, Werewolves and Other Monsters</i></p>	<p align="center">Garnier, Gilles (1573)</p> <p align="center">Traducció</p>
<p>Garnier, Gilles (1873) French WEREWOLF. Gilles Garnier, also known as “the hermit of St. Bonnot,” was an ugly recluse shunned by others. He lived with his wife, Apolline, in an inaccessible, turfroofed, and rudely constructed hovel near Amanges, France. In autumn 1873 a werewolf was said to have carried off several small children in the area of Dole. The court parliament at Dole issued a proclamation authorizing the peasants to hunt the creature down. Initially, Garnier was not a suspect, despite his odd appearance and manner. He had bushy EYEBROWS that met, a pale face with livid complexion, a long gray beard, and a stooping walk. He seldom spoke to others. On November 8, 1873, a girl was attacked</p>	<p>Home llop francès. Gilles Garnier, també conegut com “L’ermità de Saint-Bonnot”, era un solitari lleig que tothom evitava. Vivia amb la seva dona, Apolline, en una barraca rudimentària i inaccessible, amb una teulada d’herba, prop d’Amanges, França.</p> <p>Va córrer la veu que la tardor de 1573 un home llop havia segrestat alguns nens petits per l’àrea de Dole. El tribunal de la cort de Dole va anunciar que permetia que els camperols capturessin la criatura.</p> <p>Al principi, Garnier no era sospitós, malgrat l’aspecte i comportament estranys. Tenia celles poblades que s’ajuntaven, una cara pàl·lida de complexió lívida, una barba llarga i grisa, i caminava encorbat. Gairebé no parlava amb altres persones.</p>

<p>by a wolf. Her screams attracted some of the peasants. When they reached her, they saw a ferocious wolf and the wounded girl trying to defend herself. The appearance of the peasants frightened off the wolf, who ran into the forest. Several peasants said they thought they had recognized the features of the hermit in the creature.</p> <p>A few days later, on November 14, a 10-year-old boy went missing. Garnier was arrested and put on trial. Both he and his wife confessed to his being a werewolf, and their testimony was corroborated by witnesses.</p> <p>Garnier confessed to taking the form of a wolf and attacking and slaying a number of children. On the last day of Michémas, he attacked and killed a 12-year-old girl. He carted her body into the woods, stripped off her clothing, and gnawed her arms and legs. He thought the flesh so tasty that he took some of it home to his wife for her enjoyment. Eight days later, he seized another girl but did not kill her, for he was surprised by three persons, and he fled. But soon he attacked a 10-year-old boy and strangled him to death. He ate the arms and legs, tearing one leg completely off with his fangs, and also ate most of the boy's belly. Garnier's next victim was a boy of 12 or 13, whom he seized and killed. He intended to take the body into</p>	<p>El 8 de novembre del 1573, un llop va atacar a una noia. Els seus crits van cridar l'atenció d'alguns camperols, i quan es van acostar, van veure un llop ferotge i la noia que s'intentava defensar. La presència dels camperols va espantar el llop, que va fugir cap al bosc.</p> <p>Uns quants pagesos van dir que els semblava haver reconegut les faccions de l'ermità en el monstre. Uns dies més tard, el 14 de novembre, un nen de deu anys va desaparèixer. Van detenir Garnier i el van jutjar. Tant ell com la seva dona van confessar que era un home llop, i els testimonis van corroborar la declaració.</p> <p>Garnier va confessar que va convertir-se en un llop i que va atacar i matar diversos nens. El dia 29 de setembre va matar a una nena de dotze anys. Va desfer-se del cadàver al bosc, li va arrencar la roba i li va rosegat extremitats. Va pensar que la carn era tan gustosa que en va portar una mica a casa perquè la gaudís la seva dona. Vuit dies més tard, va capturar a una altra noia però no la va matar, perquè tres persones el van sorprendre i va fugir. Poc després va atacar a un nen de deu anys i el va estrangular. Es va menjar els braços i les cames, i amb els ullals va arrencar-li del tot la cama, i també es va menjar gran part de la panxa. La següent víctima va ser un nen de dotze o tretze anys, a qui va</p>
---	--

<p>the woods to eat, but once again the appearance of peasants frightened him off. Those men testified at Garnier's trial that they had seen him in human form and not a wolf form. Garnier was convicted and sentenced to be dragged to the place of public execution, where he was burned alive.</p>	<p>segrestar i matar. Va intentar emportar-se el cadàver al bosc per menjar-se'l, però uns pagesos van trobar-lo i el van espantar. Aquells homes van testificar al judici de Garnier i van dir que el van veure en forma humana i no de llop. Garnier va ser condemnat i sentenciat a ser arrossegat al lloc d'execucions públiques, on el van cremar viu.</p>
--	---

En aquest fragment es poden observar alguns dels estereotips comentats en la part teòrica. En primer lloc, hi ha l'odi a les persones que són diferents de la resta; Garnier era d'edat avançada i no era gaire sociable amb els habitants. Aquesta persona era de classe baixa amb poc poder adquisitiu i d'aspecte poc agradable. El poble on vivia el rebutjava, tal s'acostumava a fer amb les minories i les persones que no eren útils pels governants. A més, és possible que els prejudicis dels ciutadans inconscientment afectessin la decisió de qui era l'assassí. Si s'hagués tractat d'algú que els inspirava simpatia, potser no els hauria semblat veure les faccions facials de l'home en la criatura, ni l'haguessin acusat. Hi ha un cas relacionat amb assassinats força recents, el de la Vampira del Raval, que va ser acusada per motius semblants amb l'objectiu d'ocultar els crims de la classe alta. És possible que s'acusés Garnier i no a algú altre perquè ell era el boc expiatori i un objectiu fàcil tal com van fer amb ella. Ara bé, tot això són especulacions, perquè no hi ha cap manera de comprovar-ho. De totes maneres, hi ha la possibilitat que Garnier realment fos l'assassí i caníbal, però com que en aquella època abundaven les creences en monstres i bruixes, l'acusessin de ser un home llop i així tenir més raons per jutjar-lo. També cal recordar l'apartat 2.3.3 sobre les bruixes en la vida real, on s'explica les víctimes torturades confessaven tot el que volien escoltar els que les acusaven, així que podem assumir que segurament a Garnier li hagués passat el mateix.

En el text també es fa referència a la religió, en concret *Michelmas*. Actualment, la influència cristiana és menor que abans i és difícil conèixer el dia exacte de totes les festivitats. Com que aquesta festivitat no és rellevant en el text, he decidit no traduir el seu nom i escriure directament el dia en què fa referència, el 29 de setembre.

En aquest text s'ha hagut de corregir la data de 1873 a 1573. Com que no és un cas d'assassinats famós ni recent com el de Ted Bundy, és més difícil trobar informació. El problema és que la data de 1873 només es troba en aquesta enciclopèdia i en articles que la utilitzen com a referència, mentre que totes les altres fonts indiquen que els assassinats van passar el 1573.⁶³ Si hi hagués una diferència de pocs mesos o anys, és possible que no fos tan necessari canviar-ho. En canvi, si tenim en compte que en el teclat numèric el 5 i el 8 són propers, es pot assumir que es tracta d'un error de l'edició del text original.

<p align="center">«Lycaon»</p> <p>Rosemary Ellen Guiley, <i>The encyclopedia of Vampires, Werewolves and Other Monsters</i></p>	<p align="center">Licàon</p> <p align="center">Traducció</p>
<p>Lycaon Mythical king of Arcadia, Greece, who became a WEREWOLF as divine punishment. The term <i>lycaon</i> means “deluding wolf.” Lycaon was son of Pelasgus and the father of Callisto and 50 sons. The story of King Lycaon appears in different works, among them Ovid’s <i>Metamorphoses</i> and Vergil’s <i>Georgics</i>. The myth may be related to a cannibalism practice that was part of the cult of Jupiter Lycaeus. According to the cult, a person who ate human flesh was transformed into a wolf and spent eight to 10 years in the wild. The werewolf could then resume human form, but only if it consumed no more human flesh.</p> <p>According to Ovid, Jupiter was upset over the murder of Julius Caesar and the</p>	<p>Rei mitològic d’Arcàdia, Grècia, que es va convertir en home llop com a càstig diví. El terme <i>lycaon</i> significa ‘llop que enganya. Licàon era el fill de Pelasg i pare de Callisto i altres cinquanta fills. La història del Rei Licàon apareix en diverses obres, entre les quals hi ha <i>Les Metamorfosis</i> d’Ovidi i les <i>Geòrgiques</i> de Virgili. El mite pot estar relacionat amb les pràctiques de canibalisme que formaven part del culte de Liceu Júpiter. Segons el culte, la persona que mengés carn humana, es transformaria en un llop i viuria en llibertat entre vuit i deu anys. L’home llop podria tornar a ser humà només si no havia consumit més carn humana.</p> <p>Segons Ovidi, Júpiter estava disgustat per a causa de l’assassinat de Juli Cèsar i</p>

⁶³ NEWTON, Michael, *The Encyclopedia of Serial Killers: A Study of the Chilling Criminal Phenomenon from the Angels of Death to the Zodiac Killer*; SCHECHTER, Harold *The A to Z Encyclopedia of Serial Killers*.

<p>increasing wickedness of the human race. He descended from Mount Olympus and took on the form of a man, roaming about to check the state of affairs. At nightfall he entered the home of King Lycaon, an “inhospitable tyrant,” and revealed himself as a god. The people bowed down to worship him, but Lycaon laughed at them. He proposed an infallible test to determine if Jupiter was god or man.</p> <p>Lycaon intended to steal upon Jupiter and kill him while he was asleep. But first he took a hostage sent to him by the Molossian people and slit his throat. He cooked the man’s limbs, boiling some and roasting some. He set the human flesh out on his banquet table for the god. Enraged, Jupiter destroyed the household with avenging flames. Lycaon escaped into the countryside with his life, but not free of the wrath of Jupiter, who caused him to become a wolf. According to Ovid:</p> <p>There he uttered howling noises, and his attempts to speak were all in vain. His clothes changed into bristling hairs, his arms to legs, and he became a wolf. His own savage nature showed in his rabid jaws, and he now directed against the flocks his innate lust for killing. He had a mania, even yet, for shedding blood. But, though he was a wolf, he retained some traces of his original shape. The greyness of his hair</p>	<p>l’increment de la malícia de la raça humana. Va baixar del Mont Olimp en forma humana i va vagar pels voltants per veure què estava passant. Al vespre, va entrar a la casa del Rei Licàon, un “tirà inhospitable”, i va es va manifestar com a Déu. Tothom es va inclinar per adorar-lo excepte Licàon, que se’n va riure, i va proposar una prova infal·lible per determinar si Júpiter era un déu o un humà.</p> <p>Licàon tenia la intenció de robar a Júpiter i matar-lo, però primer va agafar un ostatge enviat pels molossos i li va tallar la gola. Va cuinar els seus membres, alguns els va bullir, d’altres els va rostir. Va parat taula pel banquet amb carn humana pel déu. Enfadat, Júpiter va destruir la casa amb flames venjatives. Licàon va escapar al camp amb la seva vida, però no va escapar de la ira de Júpiter, que el va convertir en llop.</p> <p>Segons Ovidi: «És aquí quan va udolar, perquè tots els intents de parlar van ser en va. La roba es va tornar en pèl, els braços en potes, i es va convertir en llop. La seva naturalesa salvatge es veia a través de la mandíbula rabiosa, i va dirigir el desig assassí cap als ramats. Tenia una mania, fins i tot, per vessar sang. Encara que era un llop, conservava alguns rastres de la seva forma original. El cabell grisós era el mateix, la cara mostrava la mateixa violència,</p>
---	---

<p>was the same, his face showed the same violence, his eyes gleamed as before, and he presented the same picture of ferocity. Jupiter resolved to destroy the entire human race and replace them with an entirely new stock of men “of miraculous origin.”</p> <p>There are different versions of the myth: Lycaon’s evil sons killed one brother, Nyctimus, and made a soup of him. They offered the soup to Jupiter, who had disguised himself as a poor laborer. Outraged, Jupiter killed the evil sons with a lightning bolt, restored Nyctimus to life, and turned Lycaon into a wolf. Lycaon suffered a ravenous thirst for blood and went out slaughtering flocks of animals. Lycaon himself offered Nyctimus’s flesh to Jupiter to test whether he really was a god. Disgusted, Jupiter destroyed the earth with a flood. Only two people survived: Deucalion and his wife, Pyrrha.</p> <p>In a variant of the second version, Lycaon, a priest of Jupiter Lycaeus, survived the flood, but all his children were killed.</p>	<p>els ulls li espurnejaven com abans, i presentava la mateixa imatge de ferocitat. Júpiter va prendre la decisió de destruir tots els humans i substituir-los per un llinatge completament nou d’homes d’“origen miraculós”».⁶⁴</p> <p>Hi ha versions diferents del mite. La primera, diu que els fills malvats de Licàon van matar a un dels germans, Níctim, i van fer una sopa d’ell. Van oferir la sopa a Júpiter, qui s’havia disfressat de camperol pobre. Indignat, Júpiter va matar els fills malvats amb un llamp, va ressuscitar a Níctim i va convertir a Licàon en llop. Licàon patia una set insaciable de sang i va sortir a matar ramats d’animals.</p> <p>El mateix Licàon va oferir la carn de Níctim a Júpiter per comprovar si realment era un déu. Disgustat, Júpiter va destruir la terra amb una inundació. Només dues persones van sobreviure: Deucalió i la seva muller Pirra.</p> <p>En la variant de la segona versió, Licàon, un sacerdot de Júpiter Liceu, va sobreviure a la inundació, però tots els seus fills van morir.</p>
--	--

⁶⁴ Traducció de Ferran Aguilera, *Les Metamorfosis* I, p. 30-31: «[...] comença a udolar i intenta inútilment parlar. Tota la seva ràbia se li acumula a la boca; el seu habitual instint criminal el mena a atacar els ramats, i gaudeix així encara amb la sang. Els seus vestits es transformen en pèl, els seus braços en potes; esdevé un llop, però manté traces de la seva forma anterior. Conserva encara els mateixos pèls blancs, la mateixa expressió violenta, els mateixos ulls brillants, la mateixa aparença de ferocitat.»

Aquest text serveix com a informació addicional a l'explicació de la terminologia i l'origen dels homes llop, com a continuació de l'apartat 2.3.2.1. També és un gran exemple de com els mites tenen orígens incerts i diverses versions. Aquest text és basa en les obres d'Ovidi i Virgili, però hi ha un munt de versions diferents, on canvia com i per què va ser convertit en llop, els noms dels seus pares o fins i tot a qui mata.

Com que les obres d'Ovidi i Virgili són famoses i estan traduïdes, he decidit escriure els noms en català i no en anglès (*Les Metamorfosis* i *Geòrgiques*). En el text hi ha una citació de l'obra original en anglès, així que es pot buscar una traducció ja feta del text o crear-ne una de nova. He decidit reescriure la citació com a part pràctica de traducció i adjuntar una traducció de Ferran Aguilera com a nota a peu de pàgina per observar les diferències.

3.3 Traduccions de textos sobre bruixes

<p>«Arras witches» Guiley, Rosemary Ellen. <i>The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca</i></p>	<p>Bruixes d'Arràs (1459-1460) Traducció</p>
<p>Arras witches (1459–1460) A mass witch hunt in Arras, northern France. The accused were brutally tortured and promised their lives, then burned at the stake. The incident roused the ire of the duke of Burgundy, and eventually those executed were posthumously exonerated. The witch hunt was one of the earliest in the region. Inquisitors used charges of witchcraft against heretics such as the Waldenses, or VAUDOIS, a religious sect under persecution. The Arras affair began at Langres in 1459, when a hermit, who may have been suspected of being one of the Vaudois, was arrested. Under torture,</p>	<p>Una caça de bruixes en massa a Arràs, al nord de França. Van torturar brutalment a les acusades, les hi van prometre la vida si confessaven, i després les van cremar a la foguera. L'incident va despertar la ira del duc de Borgonya i finalment es van exonerar pòstumament totes les executades. Aquesta caça de bruixes va ser de les primeres a la regió. Els inquisidors van fer servir càrrecs de bruixeria en contra dels herètics, com els valdesos o <i>vaudois</i>, una secta religiosa sota persecució [per rebutjar l'autoritat del Papa i el clergat]]. El cas d'Arràs va començar a Langres el 1459, quan van arrestar un ermità, que podria</p>

<p>he admitted attending a SABBAT (the Vaudois were said to hold nocturnal revelries in worship of the DEVIL) and named a prostitute and an elderly poet of Arras as his companions. The hermit was burned at the stake, and the inquisitors arrested and tortured his accomplices. They, in turn, confessed and named others. A widening pool of accusations, arrests, tortures and confessions spread through Arras, including not only poor and feeble-minded women but persons of importance. The inquisitor of Arras was spurred on by his zealous superiors, two Dominican monks. The Dominicans believed that one-third of the population of Europe were secret WITCHES, including numerous bishops and cardinals in the church. Anyone who was against burning witches was also a witch. The accused were put on the rack and tortured. The soles of their feet were put into flames, and they were made to swallow vinegar and oil. They confessed to whatever the judges wanted, specifically, to attending the sabbat, where they bowed to the DEVIL and kissed his backside (see KISS OF SHAME), and then indulged in a sexual orgy. They also named others in accordance with the inquisitors' leading questions. The inquisitors lied to them, promising that in exchange for their confessions, they would be spared their lives</p>	<p>haver estat sospitós de formar part dels valdesos. Va admetre sota tortura que assistia a un aquelarre (es deia que els valdesos celebraven festes nocturnes per adorar al diable) i va mencionar els seus companys: una prostituta i un poeta vell d'Arràs. Van cremar a la foguera l'ermità i els inquisidors van detenir i torturar els seus còmplices, que després van confessar i van dir els noms dels altres. Per tot Arràs es va estendre un gran conjunt d'acusacions, detencions, tortures i confessions, incloent-hi no només dones pobres i sense intel·ligència, sinó també gent important. Dos monjos dominics van impulsar la inquisició a Arràn. Els dominics creien que un terç de la població europea eren bruixes en secret, incloent-hi un gran nombre de bisbes i cardenals de l'Església. Qualsevol que estigués en contra de la crema de bruixes també era una bruixa. Als acusats se'ls posava a una graella i se'ls torturava. Es cremaven les soles dels peus i se'ls forçava a beure vi i oli. Confessaven qualsevol cosa que els jutges volguessin, específicament, assistir a un aquelarre, on s'inclinaven davant del Diable i li besaven el cul (<i>osculum infame</i>), i després gaudien d'orgies sexuals. D'acord amb les preguntes capcioses dels inquisidors, també van dir el nom d'altres participants. Els inquisidors els hi havien mentit, dient que els hi</p>
---	---

<p>and given only the mild punishment of a short pilgrimage. Instead they were sent to the stake, where they were publicly denounced and burned alive. As they died, some of them shrieked out to the on lookers, protesting their innocence and how they had been framed, but to no avail. Some of the richer prisoners bribed their way out, but most were not so lucky. Their estates and possessions were seized. Eventually, the witch hunt took a severe toll on the commerce of the city. Arras was a trading and manufacturing center, and many ceased doing business there, out of fear that the merchants they dealt with would be arrested and have their monies seized.</p> <p>At the end of 1460, Philip the Good, the duke of Burgundy, intervened, and the arrests stopped. In 1461 the Parlement of Paris demanded the release of some of those imprisoned; the remainder were freed by the bishop of Arras, who had been absent during the hysteria. Thirty years later, in 1491, the Parlement of Paris condemned the cruelty of the tortures and said the Inquisition had acted without due process.</p>	<p>permetrien viure a canvi de les seves confessions, i que només els hi farien un petit càstig de pelegrinatge. En comptes d'això, els van enviar a la foguera, on van ser acusats públicament i cremats vius. Mentre morien, alguns d'ells cridaven al públic i protestaven a favor de la seva innocència i com els havien fet culpables falsament, però tot va ser en va. Alguns dels presoners més rics van poder escapar-se gràcies al suborn, però la majoria no van tenir tanta sort. Se'ls van confiscar les propietats i possessions. Al final, la caça de bruixes va suposar una pèrdua greu al comerç de la ciutat. Arràs era un centre de comerç i manufactura, i molts hi van deixar de fer negocis per por que els mercaders involucrats fossin detinguts i els confisquessin els diners. A final de 1460, el Parlament de París va demanar l'alliberació d'uns quants dels empresonats; la resta va ser alliberada pel bisbe d'Arràs, que havia estat fora durant la histèria. Trenta anys més tard, el 1491, el Parlament de París va condemnar la crueltat de les tortures i va dir que la Inquisició havia actuat sense seguir el procés degut.</p>
---	---

En el text original s'anomena *sabat* a les reunions de les bruixes i s'ha traduït per 'aque-
llarre', encara que en català existeix el terme 'sàbat'. Són termes sinònims,⁶⁵ així que es

⁶⁵ Vegeu GEC, s.v. sàbat ; «Aquelarre » *TERMCAT*.

podrien fer servir tots dos de manera intercanviable, però he preferit el terme ‘aquejarre’ per evitar confusions amb el ‘sàbat’ com el dia descans segons el judaisme. Això també s’aplicarà als textos següents que mencionin el ‘sabat’.

<p align="center">«Storm raising»</p> <p align="center">Guiley, Rosemary Ellen, <i>The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca</i></p>	<p align="center">Crear tempestes</p> <p align="center">Traducció</p>
<p>storm raising The ability of witches to cause tempests, hailstorms and lightning, according to lore, especially during the witch-hunts. By whipping up the elements of nature, witches struck homes and crops, sank ships and killed men and animals, all allegedly with great delight. Church authorities said God permitted the DEVIL and witches to do these maleficia as punishment upon the world. After a SABBAT, witches were said to mount their brooms and fly out to sea, where they would stir up a tempest by dumping the vile contents of their CAULDRONS into the water or by throwing their hair into the sea. From their brooms, they would hurl lightning bolts at ships. If they raised a storm over land, they would throw lightning at men, animals and buildings on the ground (see FLYING). Witches also caused storms by stirring water poured into holes in the ground, urinating into holes, reciting magical formulas, drawing magical diagrams and shutting up toads and spiders in pots. Spanish witches caused hailstorms to</p>	<p>L’habilitat de les bruixes de causar tempestes, granís i llamps, segons la tradició, especialment durant les caceres de bruixes. En avivar els elements de la natura, les bruixes fulminaven cases i cultius, enfonsaven vaixells i mataven homes i animals, suposadament tot amb gran plaer. Les autoritats de l’Església van dir que Déu permetia que el Diable i les bruixes fessin aquests malefics per castigar el món. Es deia que després de l’aquejarre, es deia que les bruixes muntaven les seves escombres i volaven per sobre el mar, on suscitaven una tempesta tirant el contingut malvat de les calderes a l’aigua, o llançant el seu cabell al mar. Des de les escombres, llançaven llamps als homes, animals i edificis que hi havia a terra. Les bruixes també causaven tempestes remoyent aigua vessada en forats, orinant en forats, recitant fórmules màgiques, dibuixant diagrames màgics i tancant gripaus i aranyes en pots. Les bruixes espanyoles escampaven pols màgic per sobre de les fruites per invocar</p>

<p>destroy fruit crops by scattering a magic powder over the fruit. Control of the elements, including the ability to raise storms and cause rain, has been attributed to magicians, shamans, sorcerers and witches since ancient times around the world (see MAGIC; SHAMANISM; SORCERY). In ancient Egypt, magicians used waxen images and spells to raise winds and storms against enemy invaders. As early as 700, the Church was prosecuting sorcerers for causing storms, sentencing them to penance. During the height of the witch hysteria, natural disasters were attributed to witchcraft, and many people were blamed, tried and executed for being the alleged perpetrators. In ratisbon (now regensburg), Germany, in the 15th century, a violent hailstorm destroyed all the crops, fruits and vines in a mile-wide swath. The towns-folk blamed the storm on witches and demanded an official inquiry. There was no shortage of suspects, but the field was narrowed to two women, who were separately imprisoned and interrogated. At first, both denied responsibility. They were tortured—one was hung by her thumbs—until they confessed not only to being witches and causing the storm but to copulating with incubi for 18 and 20 years, respectively. The day after they confessed, they were</p>	<p>tempestes i així destruir els cultius. Des dels vells temps per tot el món el control dels elements, incloent-hi l'habilitat d'invocar tempestes i provocar la pluja, s'ha atribuït a mags, xamans, bruixots i bruixes. A l'antic Egipte els mags feien servir imatges de cera i encanteris per aixecar els vents i tempestes contra els invasors enemics. L'any 700, l'Església ja perseguia bruixots per causar tempestes i els sentenciava a penitència. Durant el moment àlgid de la histèria de les bruixes, es van atribuir els desastres naturals a la bruixeria i moltes persones van ser culpades, jutjades i executades per ser els presumptes autors. A Ratisbona, Alemanya, al segle XV, una calamarsa violenta va destruir tot els cultius, fruites i vinyes en una àrea d'un quilòmetre i mig. Els caps de la ciutat van culpar a les bruixes de causar la tempesta i van exigir una investigació oficial. No escassejaven els sospitosos, però els van reduir a dues dones, que van ser empresonades i interrogades per separat. Al principi, les dues van negar cap responsabilitat. Les van torturar —a una la van penjar pels polzes— fins que van confessar que no només eren bruixes i que havien creat la tempesta, sinó que també havien copulat amb íncubs durant divuit i vint anys respectivament. L'endemà de la confessió, les van cremar a la foguera. Al</p>
--	--

<p>burned at the stake. In the village of Waldshut on the rhine, there lived a witch who was so despised by the towns folk that she was pointedly not invited to a wedding celebration, as was nearly everyone else. Angry, she conjured up a Devil and asked for a hailstorm to pelt the merry-makers. He raised her up and transported her to a hill near the town, where she was seen by shepherds. She made a trench, urinated into it and stirred the urine with her fingers. The Devil lifted the liquid up and turned it into a violent hailstorm which pelted the dancers and wedding party and guests. The shepherds told the bewildered villagers about the witch, whereupon she was arrested. She confessed she had caused the storm because she had not been invited to the wedding. For this and other alleged acts of witchcraft, she was burned. The most famous storm attributed to witches was recorded in the trial of Scotland's John Fian in 1591. He and his alleged Coven of North Berwick Witches were accused of raising a sea tempest to try to drown James VI (James I) and Queen Anne on their way from Denmark. A storm did arise and slowed the ship down, but no one was drowned.</p>	<p>poble de Waldshut, al Rin, hi vivia una bruixa que era tan odiada pels ciutadans que fins i tot no la van convidar a un casament com tots els altres. Plena de fúria, va evocar el diable i li va demanar que provocés una calamarsa perquè diluviés amb força sobre els que festejaven. Ell la va elevar i transportar fins a un turó, a prop del poble, a on els pastors la van veure. Va cavar un forat, hi va orinar i va remoure l'orina amb els dits. El diable va fer que el líquid volés i el va convertir en una calamarsa violenta que va colpejar els ballarins, els que festejaven i els convidats. Els pastors van explicar als habitants del poble sobre la bruixa, i aleshores va ser detinguda. Va confessar que havia causat la tempesta perquè no se l'havia convidat. Per això i altres suposats actes de bruixeria, la van cremar. La tempesta més famosa atribuïda a bruixes es va registrar a Escòcia en el judici de John Fian el 1591. Ell i el seu suposat aquelarre de Bruixes de North Berwick van ser acusats de crear una tempesta al mar per intentar ofegar a Jaume VI (Jaume I) i la reina Anne de camí a Dinamarca. Realment va sorgir una tempesta i va alentir el vaixell, però ningú no es va ofegar.</p>
--	--

Aquest és un text que complementa la part teòrica 2.3.3 i també és molt ric en vocabulari sobre bruixeria, així que és adient per traduir. El més important de traduir un text on abunden paraules d'una temàtica específica és comprovar si hi ha una traducció literal, i si no, buscar els termes en diccionaris o llibres traduïts rigorosament.

Per començar hi ha el nom de l'entrada *storm raising*. Es pot seguir una traducció més literal, 'aixecar una tempesta', ⁶⁶que significa que es posa a ploure amb molta intensitat. Ara bé, per mantenir el matís màgic, s'ha preferit 'crear' perquè indica que es crea del no res. ⁶⁷En cas de dubte, es poden fer servir verbs més generals, com 'fer' una tempesta, per exemple. Per evitar la repetició de mots, s'han fet servir sinònims, com 'causar' i 'provocar'.

En el cas de *conjure up a Devil* es podria traduir com 'invocar un diable', en el sentit espiritual de la paraula, però hi ha un verb més específic per aquest cas: evocar.⁶⁸ Aquest és únic per dimonis i esperits, mentre que 'invocar' pot ser qualsevol, fins i tot Déu.

En el cas de *raise up winds*, es pot mantenir la idea, 'aixecar' els vents perquè ja existeix en català. Té el sentit de 'ventejar' i és correcte en el context, però també té un altre significat: és una cerimònia màgica que feien alguns pescadors i mariners per aconseguir el vent que volien. ⁶⁹ Encara que els mags egipcis ho feien servir per lluitar contra enemics, el context és similar, ja que la idea és controlar el vent per complir el teu objectiu.

<p align="center">«Newbury Witch» Guiley, Rosemary Ellen, <i>The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca</i></p>	<p align="center">Bruixa de Newbury (?-1743) Traducció</p>
<p>Newbury Witch (?–1763) An old woman, probably harmless, who was executed as a witch in 1763 by Cromwell's soldiers, near Newbury in Berkshire. The soldiers reportedly saw the old woman sailing on a plank down the river Kennet—by some</p>	<p>Una dona vella, probablement inofensiva, que va ser executada com a bruixa el 1763 pels soldats de Cromwell, a prop de Newbury a Berkshire. Els soldats, suposadament, van veure la dona vella navegant pel riu Kennet a sobre d'un tauló.</p>

⁶⁶ ESPINAL, M.Teresa, «aixecar», *Diccionari de sinònims de frases fetes*.

⁶⁷ Vegeu GDLC, s.v. *crear*.

⁶⁸ Vegeu GDLC, s.v. *evocar*.

⁶⁹ Vegeu GDLC, s.v. *aixecar el vent*.

<p>accounts, the soldiers claimed she was walking on the water—and captured her as a witch and tried to shoot her. According to a 17th-century pamphlet, “with a deriding and loud laughter at them, she caught their bullets in her hands and chewed them.” The soldiers then “blooded” her, a custom of the times in which a witch’s forehead was slashed in the belief that the bleeding would drain out her power. One of the men put his pistol under her ear and shot her, “at which she straight sank down and died.”</p>	<p>Segons uns informes, els soldats van afirmar que la van veure caminar sobre l’aigua. La van prendre com a bruixa i la van intentar disparar.</p> <p>Segons un pamflet del segle XVII «va atrapar les bales amb les mans i les va mastegar, i se’n va mofar amb un fort riure». Aleshores, els soldats la van ‘sagnar’, una tradició de l’època on es feien talls al front d’una bruixa, amb la creença que l’hemorràgia li drenaria el poder. Un dels homes va posar la pistola sota l’orella i la va disparar, «i aleshores es va enfonsar i va morir.»</p>
--	---

Aquest text parla sobre com la por pot fer que algú vegi una realitat alterada. Difícilment la dona d’aquest cas caminés sobre l’aigua, perquè segurament estaria flotant sobre un tauló, i és impossible que atrapés i mastegués bales, però la por de les bruixes va causar que els soldats veiessin una versió més terrible d’ella i per això recorreguessin a la violència tan ràpid. Pel que fa a les bales, els soldats segurament no van apuntar bé per la por i van disparar sense arribar a ferir-la, i per això els va semblar que la bruixa se les menjava.

És important mantenir la idea ‘probably harmless’ perquè estableix el to del text. Si es volgués que el lector tingués por de la bruixa, es recomanaria eliminar aquesta part i exagerar els seus poders.

<p align="center">«Salem Witches» Guiley, Rosemary Ellen, <i>The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca</i></p>	<p align="center">Bruixes de Salem Traducció</p>
<p>Salem Witches: One of the last outbreaks of witchcraft hysteria, and certainly the largest in the New World, occurred in Salem, massachusetts, from 1692 to 1693. During the course of the trials, 141 people were arrested as suspects, 19 were hanged and one was pressed to death. Those afflicted by the witches were mostly young girls, yet their “child’s play” led not only to the deaths of innocent people but also to total upheaval in the colonial Puritan Church. Scores of studies have examined the causes of the Salem witchcraft trials: some dealing with the political and social problems of Salem Village (now Danvers, massachusetts), others with repressed sexual, generational or racial hostility; revolt by the disenfranchised; repression of women; regional feuds brought over from England; or ergotism, a food poisoning in the bread flour that may have led to hallucinations. Some studies have concentrated solely on the overly zealous nature of the parishioners. Whatever the reasons, there is little doubt that all those who were involved believed totally that witchcraft posed a serious threat to the health and spiritual well-being of the colony.</p>	<p>Un dels últims brots d’histèria de bruixeria i sens dubte un dels més grans d’Amèrica. Va tenir lloc a Salem, Massachussets, de l’any 1692 fins al 1693. Durant els judicis, van detenir a 141 persones com a sospitoses, en van penjar 19 i van aixafar-ne una fins a la mort. La majoria de les persones afectades per les bruixes eren noies, però el seu “joc infantil” no només va causar la mort d’innocents, però també una completa agitació de l’Església Puritana de la colònia. Els resultats d’uns estudis han investigat les causes dels judicis de bruixeria de Salem: problemes polítics i socials al poble de Salem (que ara és Danvers, Massachussets); repressió sexual o hostilitat generacional o racial; revolta per la privació del dret a vot; repressió a les dones; enfrontaments regionals portats des d’Anglaterra; o ergotisme, una intoxicació alimentària de la farina del pa que podria haver causat al·lucinacions. Alguns estudis s’han concentrat només en la naturalesa excessivament entusiasta dels membres de l’Església. Independentment de les raons, hi ha pocs dubtes que tots els que estaven involucrats creien completament que la bruixeria suposava una greu</p>

	amenaça a la salut i al benestar espiritual de la colònia.
--	--

Aquest text parla sobre un dels casos més coneguts de la caça de bruixes i a més, ho fa tenint en compte les injustícies que patien les bruixes. En concret, com se les podia acusar per qualsevol raó, des de per raons polítiques com per intoxicació alimentaria. També és interessant com es fa servir el terme ‘child’s play’ i la majoria de les afectades per les bruixes eren noies joves, perquè això demostra que no totes les acusacions sempre eren serioses i amb fonaments; podien ser resultat d’un joc, que les noies s’imaginessin que algú era una bruixa i ho diguessin, i després el poble s’ho cregués i ella acabés cremada a la foguera.

4. Conclusions finals

S’ha comprovat que és difícil delimitar què forma part d’un mite concret i què no. Uns exemples molt clars han estat el de la Bèstia de Gavaldà i el de la Vampira del Raval, on s’ha vist que encara que es considerin part d’unes criatures sobrenaturals, no hi tenen res a veure. Això demostra com és el folklore i les tradicions: canvien contínuament i es barregen amb altres històries per crear-ne de noves, sense perdre del tot les històries més velles. Per exemple, el mite del vampir ens pot fer pensar primer en *Dràcula*, però això no vol dir que les empuses deixin d’existir.

És per això que a l’hora de traduir o escriure, és important comprovar les fonts i verificar la història, i així evitar relacionar-ho amb llegendes errònies. Encara que hi hagi un munt de versions, quan es tradueix no es pot canviar l’essència de la versió per una altra, encara que es pot debatre si eliminar o mantenir els estereotips i prejudicis, segons el context. Això no només s’aplica als vampirs, als homes llop i les bruixes, sinó a totes les criatures sobrenaturals i, fins i tot, en altres personatges sense cap poder màgic. Per això cal analitzar críticament el que llegim i entendre què ens vol transmetre l’autor, la manera en què usa els estereotips o com és la seva nova versió d’un ésser màgic: tot té una intenció.

Finalment, pel que fa la hipòtesi inicial, s’ha pogut comprovar que el context sí que afecta els estereotips dels personatges i els personatges en si. De fet, és el context que els crea. Per exemple, la por a la mort i el desconeixement científic va crear els vampirs.

5. Bibliografia

Diccionaris

Gran Diccionari de la Llengua Catalana (GDLC), Barcelona: Enciclopèdia Catalana, [Consultat: 2-5-2022] <<https://www.diccionari.cat/gran-diccionari-de-la-llengua-catalana>>.

Collins Online Dictionary (COD). [Consultat: 23-4-2022]

<<https://www.collinsdictionary.com/>>

Oxford Learner Dictionary (OLD). [Consultat: 23-4-2022] <https://www.oxfordlearners-dictionaries.com/>

Gran Enciclopèdia Catalana (GEC). [Consultat: 2-5-2022]

<<https://www.enciclopedia.cat/>>

Diccionario Panhispánico de Dudas, Santillana Ediciones Generales, S.L. 2011. [Consultat: 27/4/2022] <https://www.fundeu.es/libro/diccionario-panhispanico-de-dudas/>>

FundéuRAE. [Consultat 9-5-2022] <<https://www.fundeu.es/>>.

Obres consultades

Aguilera, Ferran, *Les Metamorfosis I-IV*, Barcelona: Edicions de la Magrana, 1994.

ANDERSEN, Sarah, *Ullals*, Barcelona: Bridge, traducció d'Alena Pons, 2020.

ANDERSON, Graham, *Fairytale in the Ancient World*, Londres: Routledge, 2000.

«Anne Rice: "Los vampiros que brillan a la luz del sol dan pena"», *20 minutos*, 24-11-2011. [Consultat: 8-4-2022] <<https://www.20minutos.es/cinemanía/noticias/anne-rice-los-vampiros-que-brillan-a-la-luz-del-sol-dan-pena-5719/>> .

«Anne Rice: Game-changing author of supernatural fiction who inspired a hit film», *Irish Times*, 4-12-2021. [Consultat: 3-4-2022] <<https://www.irishtimes.com/life-and-style/people/anne-rice-game-changing-author-of-supernatural-fiction-who-inspired-a-hit-film-1.4757111>>.

«Aquelarre», *TERMCAT*, 2022. [Consultat: 9-5-2022] <<https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/207/fitxa/MzE5Nzk0Mg%3D%3D>>

ASZ SIGALL, Daniel et al., «Hipertrichosis: sus causas, formas clínicas y manejo», *Medigraphic*, 2011. [Consultat: 4-5-2022] <<https://www.medigraphic.com/pdfs/cosmetica/dcm-2011/dcm111i.pdf>>.

BAGCHI, Apeksha, «Twilight: Why the Vampires Might Actually Be Faeries», *CBR*, 1-10-2020. [Consultat: 9-4-2022] <<https://www.cbr.com/twilight-vampires-are-faeries/>>.

BERESFORD, Matthew, *The White Devil: The Werewolf in European Culture*, Londres: Reaktion Books Limited, 2013.

BERLASKY, Noah, «Bloodsuckers: Vampires, Antisemitism And Nosferatu At 100», *The Quietus*, 4-3-2022. [Consultat: 7-5-2022] <<https://thequietus.com/articles/31229-film-nosferatu-bram-stoker-jewish-vampires>>.

BOGE-RLI, Nortrud, *Blanca Vampiruchi o la verdad sobre los vampiros*: Madrid, Editorial Espasa Calpe, traducció de Pilar Galíndez, 1991.

BUNSON, Matthews. *The vampire encyclopedia*, New York: Gramercy Books, 1993.

BUSQUETA RIU, Joan, «Sobre la bruixa i la bruixeria», *Repositori de la Universitat de Lleida*, 2015. [Consultat: 11-5-2022] <https://repositori.udl.cat/bitstream/handle/10459.1/59782/magomez_b.pdf?sequence=1>.

BUTLER, Samuel, traductor, «The Odyssey», *Perseus Digital Library*, 1900. [Consultat 5-4-2022] <<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0218%3Abook%3D16%3Acard%3D12>>.

«Casablanca y la censura de Franco», *20 minutos*, 17-6-2020. [Consultat: 4-1-2022] <<https://blogs.20minutos.es/la-claqueta-de-la-historia/2020/06/17/casablanca-y-la-censura-de-franco>>.

CARRÉ, et al. «Practice and Function of BDSM among Sexual Vampires: A Qualitative Exploration», *Journal of Positive Sexuality*, 2018. [Consultat: 6-5-2022]

<<https://journalofpositivesexuality.org/archive/volume-4-2018>>.

CASTELL GRANADOS, Pau, «Orígens i evolució de la cacera de bruixes, Dipòsit digital de la Universitat de Barcelona», 2013. [Consultat: 2-5-2022]

<http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/51863/1/01.PCG_1de2.pdf>.

CATHERINE Orenstein, *Little Red Riding Hood Uncloaked: Sex, Morality and the Evolution of a Fairy Tale*, Nova York: Basic books, 2003.

COROMINAS I JULIÁN, Jordi, *Barcelona 1912: el caso Enriqueta Martí*, Madrid: Sílex, 2014.

DÍAZ-ROSALES, Juan de Dios et al, «Mitos y ciencia: Licantropía clínica y hombres Lobo», *Medigraphic*, 2008. [Consultat: 4-5-2022]

<<https://www.medigraphic.com/pdfs/bmhfm/hf-2008/hf082h.pdf>>

«Dona lleó», *Unistica*, 2022. [Consultat: 3-5-2022]

<<https://ca.unistica.com/dona-lleona/>>.

«El crit de la dona llop», *ésAdir*, 2022. [Consultat: 3-5-2022]

<https://esadir.cat/filmoteca/fitxa/node/El_crit_de_la_dona_llop>.

«Ἐμπουσα», *Wiktionary*, 12-6-2021. [Consultat: 9-5-2022]

<https://en.wiktionary.org/wiki/%E1%BC%9C%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B1#Ancient_Greek>.

ESPINAL, M.Teresa, «aixecar», *Diccionari de sinònims de frases fetes*, 2006. [Consultat: 11-5-2022] <<https://dsff.uab.cat/cerca?mode=Cont%C3%A9&frase=aixecar&pagina=3>>.

FEDERICI, Silvia, *Bruixes, caça de bruixes i dones*, Barcelona: Tigre de paper, traducció de Marta Pera Cucurell, 2020.

«Gos llop», *Wikipedia*, 10-1-2022. [Consultat: 2-4-2022] <https://ca.wikipedia.org/wiki/Gos_llop>.

Gubbl, K, et al. «Clinical Vampirism: a review and illustrative case report», *African Journals Online*, 2006.

<<https://www.ajol.info/index.php/ajpsy/article/download/30218/22835>>.

GUILLEY, Rosemary Ellen, *The encyclopedia of vampires, werewolves, and other monsters*, New York: Visionary Living Inc, 2005.

— *The encyclopedia of Demons and Demonology*: New York, Visionary Living Inc, 2009.

— *The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca*. New York: Visionary Living Inc, 1989.

«Home-gat, Gat-dona: la compatibilitat de les parelles», *Unistica*, 2022. [Consultat: 3-5-2022] <<https://ca.unansea.com/home-gat-gat-dona-la-compatibilitat-de-les-parelles/>>.

HORSTEAD, KATE, Witchcraft attacks are a symptom of ageism and sexism, *AgeInternationalBlog*, 25-10-2017. [Consultat: 2-2-22] Accessible a <<https://blog.ageinternational.org.uk/witchcraft-abuse-symptomatic-ageism-sexism/>>.

JACOBO, Julia, «It's been 80 years since Orson Welles' 'War of the Worlds' radio broadcast terrified the nation», *ABC News*, 30-10-2018. [Consultat: 14-12-2021] <<https://abcnews.go.com/US/80-years-orson-welles-war-worlds-radio-broadcast/story?id=58826359>>.

Kerényi, Karl, *Los dioses de los griegos*, Caracas: Ediciones Atalanta traducció de Jaime López-Sanz, 1997.

KRONZEK, Allan Zola; KRONZEK, Elizabeth, *El diccionari del mag*, 2a edició, Barcelona: Ediciones B, 2001.

«La marca del llop » *Filmincat*, 2022. [Consultat: 3-5-2022] <<https://www.filmin.cat/pelicula/la-marca-del-llop>>.

«La vampira del carrer Ponent», *El País*, 1-1-2006. [Consultat: 27-4-2022] <https://elpais.com/diario/2006/01/01/eps/1136100421_850215.html>.

L'evolució del mite: Vampirs, Barcelona: Fundació la Caixa, 2020.

LE FANU, Sheridan, *Carmilla*, Barcelona: Editorial Laertes, Pròleg de Julià Guillamón, traducció de Roser Berdagué, 1984

MACFARLANE, Alan, *Witchcraft in Tudor and Stuart England*, Londres: Routledge, 1999.

MASON, Wyatt, «The First Woman to Translate the ‘Odyssey’ Into English», *New York Times*, 2-11-2017. [Consultat: 28-1-2022] <<https://www.nytimes.com/2017/11/02/magazine/the-first-woman-to-translate-the-odyssey-into-english.html>>.

MAXWELL-STEWART, P. G., *Witchcraft in Europe and the New World*, Londres: Palgrave Macmillan, 2001.

MONTÉS, Juan Francisco, «Seres sobrenaturales y míticos en comunidades campesinas tradicionales. El sureste español» *Revista Murciana de Antropología*, Vol. 2, p.83-121, 1995. [Consultat 5-5-2022]

<<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/232690.pdf>>.

NEWTON, Michael, *The Encyclopedia of Serial Killers: A Study of the Chilling Criminal Phenomenon from the Angels of Death to the Zodiac Killer*: New York, Facts on File, 2006.

North, Anna, «Historically, men translated the Odyssey. Here's what happened when a woman took the job», *Vox*, 20-11-2017. [Consultat: 28-1-2022]

<<https://www.vox.com/identities/2017/11/20/16651634/odyssey-emily-wilson-translation-first-woman-english>>.

Onion, Amanda; Sullivan, Missy, «*Werewolf Legends*», *History*, 28-10-2021. [Consultat: 12-3-2022] <<https://www.history.com/topics/folklore/history-of-the-werewolf-legend>>

Onion, Amanda; Sullivan, Missy, «Vampire History », *History*, 19-10-2021. [Consultat: 20-3-2022] <<https://www.history.com/topics/folklore/vampire-history>>.

PARNELL, Kerry, «Why are we so scared of people who are “different”?» *Daily Telegraph*, 26-4-2015. [Consultat: 15-4-2022] <<https://www.dailytelegraph.com.au/rendezview/why-are-we-so-scared-of-people-who-are-different/news-story/3a1a13539abcd12f2e90a8025014c58d>>.

PÉREZ Hontanar, Alba, «Entre la sensualidad, la astucia, el engaño y la muerte: los monstruos femeninos como descendientes de Pandora», *Dialnet*, 2020. [Consultat: 9-5-2022] <<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/8071333.pdf>>

PERUCHO, Joan, *Les històries naturals*, Barcelona: Edicions 62, 1991.

POLIDORI, William John, *El Vampir*, Barcelona: Angle Editorial, traducció de Marina Espasa, 2013.

REARDON, Amelia, «How depictions of vampires have betrayed our worst anxieties about sex, death, and disease», *Documentjournal*, 20-6-2019. [Consultat: 20-3-2022] <<https://www.documentjournal.com/2019/06/vampires-from-gruesome-outcast-to-tragic-survivor/>>.

Rhodes, Jesse, «The Whole Gory Story: Vampires», on Film *Smithsonian Magazine*, 29-10-2008. [Consultat: 20-3 2022]

<<https://www.smithsonianmag.com/smithsonian-institution/the-whole-gory-story-vampires-on-film-29413319/>>.

ROMERO, Miguel Ángel, «La historia real detrás de La vampira de Barcelona», *El País*, 4-12-2020. [Consultat: 27-4-2022]

<<https://www.20minutos.es/cinemanía/noticias/la-historia-real-detras-de-la-vampira-de-barcelona-4497032/>>.

S.CAROLINE, «Dracula's Daughter», *Garbo Laughs Wordpress*, 11-6-2012. [Consultat: 4-1-22], <<https://garbolaughs.wordpress.com/2012/06/11/draculas-daughter-1936/>>.

Sala, Carles, «Vallgorguina, el bosc de les bruixes», *Locarranquer*, 22-11-2009. [Consultat: 14-12-2021] <<https://locarranquer.blogspot.com/2009/11/vallgorguina-el-bosc-de-les-bruixes.html>>.

SANNA, Antonio, «A new significance of blood as a symbol for both contagion and salvation in the Underworld films», *Open Journals Uwaterloo*, 2013. [Consultat: 2-5-2022]

<<https://ojs.uwaterloo.ca/index.php/kinema/article/download/1282/1654?inline=1>>.

STEIGER, Brad. *The Werewolf Book: The Encyclopedia Of Shape-Shifting Beings*, Canton: Visible Ink Press, 2012.

STOKER, Bram, *Dràcula*, Barcelona: Barcanova, 2017.

STYPCZYNSKI, Brent, «Wolf in professor's clothing: J. K. Rowling's werewolf as educator», *Journal of the Fantastic in the Arts*, 2009. [Consultat: 18-4-2022]

<<https://www.jstor.org/stable/24352314>>.

«The Burning Times - The History of Witches, *Youtube*», 13-9-2019. [Consultat 10-12-2021] <<https://www.youtube.com/watch?v=BMbGf1HGaSg>>.

VAVULINA, Alexandra, «Encreuament de gossos i llops: característiques i tipus», *Dress*, 2019. [Consultat: 2-4-2022] <<https://dress-ca.techinfus.com/sobaki/i-volka-pomes/>>.

VAVULINA, Alexandra, «Tot sobre llops», *Dress*, 2019. [Consultat: 2-4-2022] <<https://dress-ca.techinfus.com/sobaki/o-volkosobah/>>.

WILLIAMS, Carol, «Dracula Is No Villain in Romania: Many are distressed to learn that their national hero, Vlad the Impaler, has been turned into a bloodsucking movie monster in the West», *Los Angeles Times*, 25-10-1994. [Consultat: 7-5-2022] <<https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1994-10-25-mn-54567-story.html>> .